

Prästers rätt till samvetsfrihet i Svenska kyrkan

**- När anställningen bygger på en religiös
uppfattning**

Charlotta Petersson

Kandidatuppsats i arbetsrätt

HARH16

HT15

Handledare

Annamaria Westregård

LUNDS UNIVERSITET
Ekonomihögskolan

Sammanfattning

Präster i Svenska kyrkan har flera olika plikter. Dels har de en plikt i uppbärandet av prästämbetet att följa det vigningslöfte som prästen avlagt vid prästvigningen. Ett löfte om att bland annat följa kyrkans ordning och stå fast i tron, samtidigt som de skall ha ett visst anseende som är förenligt med prästämbetet. Prästämbetet ligger till grund för att kunna få anställning som präst. Som arbetstagare har prästerna dessutom en plikt gentemot arbetsgivaren att vara lojal i sin tjänst och följa de lagar och regler som följer arbetsrätten. Mycket inom kyrkan regleras i dess interna regelverk, Kyrkoordningen. Svenska kyrkan har även en inomkyrklig domstol, domkapitlet, som ser till att Kyrkoordningen följs. Arbetsgivaren får inte ta ett beslut angående prästen innan domkapitlet avgjort att det är förenligt med Kyrkoordningen. Domkapitlet kan ge präster tre olika disciplinära påföljder kopplade till ämbetet; skriftlig erinran, provotid eller i värsta fall obehörigförklaring från prästämbetet.

Jag är nyfiken på om det kan bli komplicerat att som präst uppbära rollen som ämbetsbärare parallellt med rollen som arbetstagare. Det vill säga huruvida lojaliteten och plikterna i ämbetet krockar med lojaliteten och plikterna gentemot arbetsgivaren i tjänsten. Jag funderar vidare på om präster har rätt till en personlig trosuppfattning som skiljer sig från majoriteten inom kyrkan. Svenska kyrkan tillåter idag både samkönade äktenskap ingångna i kyrkans ordning och kvinnliga präster, vilka båda skapat heta diskussioner. Jag vill undersöka ifall en präst har rätt till samvetsfrihet vad gäller möjlighet att avstå dessa kyrkliga handlingar. Likt frågan inom vården kring huruvida en barnmorska har rätt att avstå utförandet av aborter. Slutligen undrar jag om det finns någon gräns för vad som kan anses vara illojalt handlande av en präst, relaterat till samvetsbetänkligheter och arbetsskyldigheten.

Slutsatsen jag dragit i uppsatsen är att kyrkan ger intryck av att vara väldigt öppen och förstående till prästers personliga övertygelse och det faktum att inte alla tycker likadant. Gränsen går när dessa åsikter uttrycks på ett sätt som kan anses skada kyrkan och när de inte ryms inom ramen för tron, läran och bekännelsen. Samvetsfriheten som regleras i Europakonventionen tycks dock inte kunna åberopas. Vad gäller förrättande av vigsel har präster rätt att vägra, oavsett anledning, med stöd av Äktenskapsbalken. Många anser det även gå emot samvetet att tjänstgöra med kvinnliga präster. Någon rätt att avstå tjänstgöring med

kvinnor finns däremot inte reglerad i lag eftersom detta anses utgöra diskriminering. Denna fråga har skapat många debatter.

Vad gäller rätten att avstå andra kyrkliga handlingar med hänvisning till samvetet såsom dop, begravning och konfirmation, finns inte reglerad i lag. Av denna anledning är min slutsats att det borde vara upp till församlingarna att avgöra huruvida detta kan erbjudas eller inte. Skulle en församling inte kunna erbjuda detta och prästen ändå vägrar utföra uppgiften skulle det arbetsrättsligt sett betraktas som en arbetsvägran.

Prästämberet och anställningen som präst tycks gå hand i hand. Om präster bryter mot sitt vigningslöfte eller mot Kyrkoordningen kan hen obehörigförklaras från att utöva vigningstjänst i kyrkan. Utan prästämbetet kan hen inte längre ha anställning som präst då den behörighet som ligger till grund för tjänsten saknas. Då gäller precis som för andra organisationer på arbetsmarknaden att följa LAS regler kring omplaceringskyldighet. I de fall det saknas möjligheter till omplacering föreligger saklig grund för uppsägning. En plikt- och lojalitetskollision tycks snarare uppstå i uppberandet av prästämbetet vad gäller tolkning av det löfte prästen avlagt, än mellan tjänsten och ämbetet.

Nyckelord: Prästämbete, prästtjänst, samvetsfrihet, samvetsbetänkligheter, vigselplikt, kvinnoprästfrågan

Summary in English

Priests in the Church of Sweden have several obligations. They are obliged to follow their promise of ordination as a priesthood holder. A promise to among other follow the order of church and to stick to the belief, simultaneously as they should maintain an esteem compatible with the priesthood. The priesthood qualifies for an employment as a priest. As an employee the priest is furthermore obliged to be loyal against the employer in church and also follow labour laws. Most of the rules of the church are controlled within the internal regulation, "Kyrkoordningen". The Church of Sweden also has an internal "court of law", "Domkapitlet", which has the job is to ensure that Kyrkoordningen is followed. The employer hasn't the authority to make decisions about the priest before the internal court of law has settled that it's compatible with the rules of Kyrkoordningen. The internal court of law has the authority to give the priest three different kinds of disciplinary sanctions of the priesthood; written warning, probation or unauthorized from the priesthood.

I am curious to know if it could be complicated as a priest to be a priesthood holder in parallel with the mission as an employee. Whether the loyalty and obligations in the priesthood will collide with the loyalty and obligations in the employment. Further I wonder whether priests have the right to an individual confession of religion that is different from the majority in church. Today the Church of Sweden both allows same-sex marriage and female priests, which both has created a lot of discussions. I want to investigate if a priest has the right to freedom of conscience when it comes to the possibility to refrain certain acts in church. This is comparable to the discussion about the right of a midwife to refrain the act of abortion. At last, I wonder if there are any boundaries of what counts as disloyal actions, when it comes to conscience and obligation to work regarding a priest.

My conclusion is that the church gives the impression of being very open and understanding to the individual confession of religion of the priests and to the fact that not all feel the same. The boundary is drawn to when an opinion or idea is expressed in a way that harms the church and when it doesn't fit in the frame of the belief, lesson and the creed of the church (*tron, läran och bekännelsen*). The freedom of conscience that is regulated in the European convention is not possible to use. As regarding the conduct of wedding the priests has the right to refuse, for whatever reason, through laws of marriage (*äktenskapslagstiftning*). Also, many believe that it would have a negative impact on the conscience to work with female

priests. However, there is no law that gives anyone the right to refuse working with females since it would be discriminatory. This decision has caused a lot of resistance.

Regarding the right to refrain other acts in church with the cause of conscience, such as baptism, funerals and confirmation, is not regulated in law. For that reason my conclusion is that it's probably up to the parishes to decide whether it's possible or not. If not, but a priest refuses to take part in the act anyway, it could be set as refusal of work in terms of labour law.

The priesthood and the employment as a priest seem to go hand in hand. If a priest violates against his promise of ordination or the internal regulations, he or she could be unauthorized from the priesthood in church. Without the priesthood title he or she can no longer have an employment as a priest, since the priesthood title is a demand for the employment. In that case the rules of labour law will be applicable and an obligation for the employer to investigate the repositioning possibilities. If there are no possibilities of repositioning, grounds of dismissal will be fulfilled. It seems that an obligation and loyalty conflict emerges within the priesthood regarding interpretation of the promise of ordination, rather than between the employment and priesthood.

Förkortningar

LAS- Lagen om anställningsskydd

MBL- Medbestämmandelagen

SOU- Statens offentliga utredningar

KM- Kyrkomötet

KmSkr- Kyrkomötets skrivelser

KsSkr- Kyrkostyrelsens skrivelser

Begreppsdefinition

Kvinnoprästfrågan- Den debatt som förts kring beslutet att tillåta kvinnliga präster i Svenska kyrkan samt tillhörande samvetsklausul.

Prästämbe- Ett livslångt uppdrag som en person vigs till. Prästämbetet motsvarar ett uppdrag inom kyrkans **vigningstjänst** och ett uppdrag inför Gud. En anställning som präst kräver att personen har vigts till uppdrag i kyrkans vigningstjänst, såsom prästämbete.

Prästtjänst- Anställningen som präst, avtal mellan arbetstagare och arbetsgivare vars förhållande omfattas av Lagen om anställningsskydd. Ej att förväxla med vigningstjänst.

Domkapitlet- Den inomkyrkliga domstolen. Agerar tillsynsorgan över bland annat präster i deras uppdrag som ämbetsbärare. Bedömer om något brott mot Kyrkoordningen förelegat och ger disciplinär påföljd därefter.

Kyrkoordningen- Svenska kyrkans interna regelverk. Likt en föreningsstadga.

Vigningslöfte alt. Prästlöfte- Det löfte en präst avlägger vid vigningen till prästämbetet. Ett löfte om att bland annat stå fast i Svenska kyrkans tro och följa kyrkans ordning. Att bryta mot prästlöftet kan i värsta fall innebära att prästen obehörigförklaras från prästämbetet.

Skillnaden mellan samvetsfrihet och samvetsbetänkligheter- Anledningen till att jag i min uppsats kommer använda mig av två olika begrepp är för att försöka skilja på sammanhangen kopplade till samvetet. Samvetsfriheten använder jag då jag hänvisar till den mänskliga rättigheten som följer Europakonventionen. Samvetsbetänkligheter använder jag mig av då jag pratar om den inomkyrkliga förståelsen till att vissa kyrkliga handlingar går emot prästens samvete.

Vigselrätt- Behörighet att förrätta juridiskt giltig vigsel.

Vigselplikt- Att en skyldighet vilar på någon att stå till förfogande vid förrättande av vigsel. Vigselplikten vilar på Svenska kyrkan och dess församlingar och inte på de enskilda prästerna.

Innehållsförteckning

1. Inledning	10
1.1 Ämne och bakgrund	10
1.2 Syfte och Frågeställning	10
1.3 Avgränsning	11
1.4 Metod	12
1.5 Material	13
1.5.1 Inomkyrkliga rättskällor	13
1.5.1.1 Kyrkoordningen	13
1.5.1.2 Biskopsbrev	13
1.5.1.3 Kyrkomötets beslut och kyrkostyrelsens skrivelser	14
1.5.2 Rättskällor	14
1.5.2.1 Lagtext	14
1.5.2.2 Europakonventionen	15
1.5.2.3 Förarbeten	15
1.5.2.4 Rättspraxis	15
1.5.2.5 Kollektivavtal	16
1.5.2.6 Övrigt material	16
1.6 Disposition	17
2. Religionsfrihet och samvetsfrihet enligt Europakonventionen	19
2.1 Religionsfrihet och samvetsfrihet i arbetslivet	19
2.1.1 Frivillig anslutning	19
2.1.2 Prästfallet -Konventionen 1/X mot Danmark	20
3. Svenska kyrkans verksamhet "som trossamfund" och "arbetsgivare"	21
3.1 Svenska kyrkans tro, lära och bekännelse	22
3.2 Trossamfundets uppbyggnad och beslutande organ	22
3.2.1 Arbetsgivarfunktion	23
4. Prästämbete och prästtjänst	25
4.1 Prästens uppdrag som ämbetsbärare	25
4.1.1 Vigningslöfte	26
4.1.2 Kyrkoordningen	26
4.1.3 Obehörigförklaring av prästämbete	27
4.2 Prästens uppdrag i prästtjänsten	29
4.2.1 Anställningsavtalet	29
4.2.2 Kollektivavtalet	29
4.2.3 Lag	30
4.2.4 Uppsägning av tjänst	30
5. Samvetskonflikt i ämbete och tjänst	32
5.1 Kvinnoprästfrågan	32
5.2 Vigsselförrättande av samkönade par	32
5.3 Samvetsbetänkligheter vid andra kyrkliga handlingar	34
5.4 Missionsprovinsen och Frimodig kyrka	35
6. Analys	37
6.1 Lojalitet i ämbete och tjänst	37
6.2 Samvetsfrihet och samvetsbetänkligheter	38
6.2.1 Vigsel av samkönade par	39
6.2.2 Kvinnoprästfrågan	39
6.2.3 Slutsatser samvetsbetänkligheter	40

6.3 Gränsen för illojalt handlande, att inte hålla med Svenska kyrkan.....	41
7. Sammanfattning och slutsatser.....	44
8. Källförteckning.....	47

1. Inledning

1.1 Ämne och bakgrund

Svenska kyrkan har gått igenom en rad förändringar genom åren och det är ständigt på ett eller annat sätt angeläget att utvecklas och anpassas till det samhälle den verkar i. Dels ställs krav från staten angående bland annat innehavande av vigselrätt för ett trossamfund och dels fastställs nya riktlinjer inom kyrkan av Kyrkomötet. Tidigare tilläts inte kvinnor bli präster inom kyrkan. Idag värnar kyrkan om jämställdhet och krav ställs på att ingen skall missgynnas på grund av kön vid prästvigning eller i tjänst. Idag har Svenska kyrkan tagit ställning och ändrat inställning till flera olika teologiska frågor. Inte minst omdiskuterad är beslutet att från och med 2009 tillåta samkönade par att ingå äktenskap i kyrkan. Detta skapade inomkyrklig debatt då många inom kyrkan menade att detta inte var förenligt med kyrkans och evangelisk tradition och att det går emot både bibeln och uppdraget inför Gud. Vissa förespråkade istället alternativet att kyrkan skulle avsäga sig vigselrätten och därmed ta avstånd från statens könsneutrala äktenskapslagstiftning.

Präster, som både är bundna till det löfte de avger vid vigningen till prästämbetet och till kyrkans arbetsgivare genom anställningsavtalet, har flera olika källor att upprätthålla lojalitet gentemot. Vid vigningen till prästämbetet lovar prästen att följa kyrkans ordning och stå fasta i kyrkans tro. Hen skall även följa de regler som regleras i det interna regelverket Kyrkoordningen och de uppgifter som följer anställningsavtalet. Detta samtidigt som den personliga övertygelsen och samvetet kan påverka prästen i utförandet av olika kyrkliga handlingar, både kopplade till ämbetet och tjänsten. Ett brott mot Kyrkoordningen kan innebära skriftlig erinran, prøvotid eller i värsta fall att prästen blir obehörigförklarad från prästämbetet, som i sin tur ligger till grund för anställningen som präst.

1.2 Syfte och Frågeställning

Med denna uppsats vill jag reda ut hur kyrkan hanterar de olika plikter prästen ställs inför både i tjänsten och i uppbärandet av ämbetet. Jag är också nyfiken på vilka konsekvenser prästens eventuella skilda teologiska uppfattning från kyrkan kan få. Är en präst tvungen att följa Svenska kyrkans förändrade syn på tron, läran och bekännelsen, trots att den skulle kunna anses utgöra ett brott mot prästens egen tolkning av prästlöftet? Eller har en präst rätt att vägra utföra vissa uppgifter med hänvisning till att det skulle gå emot samvetet? Gentemot vem eller vad väger lojaliteten tyngst? Kan de mänskliga rättigheterna samvetsfrihet och

religionsfrihet, som följer Europakonventionen, åberopas inom ett trossamfund som Svenska kyrkan? Vad händer med prästers rättigheter när synen, tolkningen och inställningen till läran förändras och vad blir konsekvensen av detta?

Utifrån dessa funderingar har jag kommit fram till följande frågeställningar:

- 1. På vilket sätt kan en prästs samvetsbetänkligheter inskränka på arbetskyldigheten inom Svenska kyrkan?**
- 2. Vilket utrymme har en präst att i kontroversiella frågor ifrågasätta och frångå de riktlinjer Svenska kyrkan fastställt?**

1.3 Avgränsning

Jag kommer lägga huvudsakligt fokus på samvetsfrihet och arbetskyldighet när det gäller vigsel av samkönat äktenskap och tjänstgöring med kvinnliga präster då dessa är två teologiska frågor som skapat mycket debatt.

Jag kommer inte lägga något fokus på diskriminering och diskrimineringslagarna då vigselverksamhet inte faller in under de grunder som utgör diskriminering. Inte heller Brottsbalken är tillämplig.¹ Beslutet att ställa krav på att alla skall förklara sig beredda på att tjänstgöra med de som innehar vinningstjänst, oavsett kön, var ett led i att främja jämställdheten inom kyrkan. Därför faller inte heller det in under diskriminering av de präster vars trosuppfattning motsäger sig beslutet.²

Jag kommer endast flyktigt beröra religions- och samvetsfrihet som följer Artikel 9 i Europakonventionen då den inte tycks kunna åberopas inom kyrkan. En kyrka måste kunna ställa krav på att de anställda har en viss tro inom trossamfundet och inte handlar på ett sätt som skadar denna ordning. Jag kommer ändå nämna kort om frivillig anslutning och varför samvetsfriheten från Europakonventionen inte blir tillämplig.

¹ KsSkr 2009:6, *Vigsel och äktenskap*. 2009. Uppsala, Kyrkomötet. s.34

² Diskrimineringslag (2008:567) 2 kap 2§2p

Jag kommer inte heller beröra frågan om en prästs rätt att avsäga sig vigselrätten med hänvisning till samvetet, då det tycks råda delade meningar kring detta inom kyrkan och skulle kräva ytterligare fördjupning.³

1.4 Metod

Inte sällan används den rättsdogmatiska metoden då ett rättsligt problem skall utredas. Denna innebär att de traditionella rättskällorna i svensk rätt, såsom doktrin, rättspraxis, förarbeten och lagtext, står i centrum och skall tas i beaktning då problemet skall undersökas.⁴ Efter att jag hade satt mig in i problematiken kring min valda frågeställning insåg jag att den rättsdogmatiska metoden inte är aktuell i utredandet av rättsläget.

I stället kommer jag snarare använda ”informell rätt”, även kallat ”utomrättsliga regler”. Detta är regler som växer fram utanför den officiella rättsbildningen men som skulle kunna tillmätas betydelse inom den offentliga ramen- exempelvis regler som utvecklas i ett religiöst samfund.⁵ Svenska kyrkan har flera inomkyrkliga ”rättskällor” och regler vilka berör präster i både tjänst och ämbete men som saknar direkt formell rättslig status i domstol.

Jag har vid några tillfällen valt att citera stycken från Kyrkoordningen andra skrifter som kan vara svåra att omformulera. Detta för att minska risken för en feltolkning av dess innehåll. Att själv, som icke-professionell, bedöma och tolka en text kan ge en otillförlitlig bild av det faktiska läget.⁶

Nedan kommer jag identifiera de huvudsakliga rättskällor, även inomkyrkliga, som framförallt kommer ha betydelse i utredandet av ämnet.

³ För de som ser att de nya reglerna om samkönade äktenskap går emot allt vad äktenskapet står för och inte längre vill viga

⁴ Mulder. *Anställning vid verksamhetsövergång*, 2004. Juristförlaget, s.34-35

⁵ Sandgren, Claes. *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*, 2007, 2:a uppl. Norstedts juridik, Stockholm, s.50

⁶ Sandgren. *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*, s.52

1.5 Material

1.5.1 Inomkyrkliga rättskällor

1.5.1.1 Kyrkoordningen

När Svenska kyrkan skiljdes från staten år 2000⁷ ersattes den dåvarande Kyrkolagen (1992:300) med ett internt regelverk - Kyrkoordningen.⁸ Kyrkoordningens huvuduppgift är att ange gemensamma strukturer för att Svenska kyrkan på bästa sätt skall kunna fullfölja sin kallelse⁹ och kan liknas vid en föreningsstadga.¹⁰ Den kan ses som en inomkyrklig rättskälla och är relevant för förståelsen kring bland annat uppdraget inom kyrkan samt prästers rättigheter och skyldigheter. En gång i tiden ansågs Guds bud utgöra en rättskälla. Genom åren har detta emellertid förändrats och de bestämmelser och resonemang som idag utgör Kyrkoordningen kan enbart anses vara juridiska då de har stöd i en rättskälla.¹¹

Bestämmelserna i Kyrkoordningen blir heller inte direkt bindande för personalen i Svenska kyrkan, utan påverkar snarare anställningsvillkorens utformning och anpassning till verksamhetskraven.¹² Först när det är fråga om att utreda om saklig grund för uppsägning förelegat kan det bli aktuellt för domstol att granska Kyrkoordningen.

1.5.1.2 Biskopsbrev

Biskopsbrev skrivs av kyrkans biskopar som tillsammans utgör det officiella organet ”Biskopsmötet”. De sammanträder några gånger per år för att bland annat utbyta erfarenheter, bestämma gemensamma riktlinjer och vad som förväntas av kyrkans biskopar. Tillsammans utarbetar de biskopsbrev vars funktion kan liknas vid rekommendationer. I biskopsbreven förklaras och tolkas förhållningssätt som rör teologiska frågor.¹³ Då många texter och uttryck inom bland annat Kyrkoordningen och bibeln är förhållandevis vagt formulerade kommer biskopsbreven vara till hjälp vid tolkningen av vissa av dessa. Det biskopsbrev jag framförallt kommer använda mig av är ”Biskop, präst och diakon i Svenska kyrkan” från Biskopsmötet 1990, vilket benämns som ett ”Grundläggande dokument av lärokaraktär”.¹⁴

⁷ Lag (1998:1592) om införande av lagen (1998:1591) om Svenska kyrkan §1

⁸ Kyrkoordningen, jan 2016, s.137

⁹ Kyrkoordningen, 2016, s.4

¹⁰ SOU 1997:44 s.195

¹¹ Samuelsson & Melander, *Tolkning och tillämpning*, 2003, 2:a uppl. Iustus förlag, Uppsala. s.30

¹² SOU 1997:44 s.195

¹³ <https://www.svenskakyrkan.se/biskopsmotet> Hämtad 24/11-15

¹⁴ Ekström, Sören. *Svenska kyrkan- historia, identitet, verksamhet och organisation*. 2014, 8:e uppl. s.38

1.5.1.3 Kyrkomötets beslut och kyrkostyrelsens skrivelser

Kyrkomötet är Svenska kyrkans högst beslutande organ¹⁵ och dess arbete är liknande riksdagens tillsammans med olika utskott.¹⁶ De tar emot motioner och skrivelser och beslutar om Kyrkoordningens innehåll. De bestämmer bland annat om Svenska kyrkans tro, lära och bekännelse.¹⁷ De har inte i uppgift att besluta sådant som faller inom församlingar och stifts ansvarsområden.¹⁸

Jag kommer dessutom använda mig av Kyrkostyrelsens skrivelse 2009:6 som ligger till grund för Kyrkomötets beslut om Samkönade äktenskap.¹⁹ Skrivelsen har i detta fall motsvarande rättslig status som förarbeten till lag.²⁰

1.5.2 Rättskällor

1.5.2.1 Lagtext

Lagen och de normer som de offentliga organen beslutar om utgör den primära rättskällan i Sverige²¹ och anses som utgångspunkt ha högst dignitet i rättskällornas hierarki.²² Svenska kyrkan, dess församlingar och stift regleras idag i Lag om trossamfund (1998:1593) samt Lag om Svenska kyrkan (1998:1591). Det är i denna lag Kyrkoordningens innehåll har sin utgångspunkt²³ och i samband med dess införande år 2000 upphävdes Kyrkolagen (1992:300).²⁴ De inre förhållandena i Svenska kyrkan regleras inte i denna lag. Därför kommer jag vara sparsam i min granskning av just dessa lagar och lägga större fokus på att studera Kyrkoordningen. Jag kommer även granska Äktenskapsbalkens 4 kap 3§2p som handlar om en prästs rätt att avstå förrättande av vigsel.

Vidare kommer det bli relevant att ha Lagen om anställningsskydd (1982:80) som stöd när det kommer till de arbetsrättsligt reglerade förhållandena av prästerna som arbetstagare och då framförallt 7§LAS som berör uppsägning och omplacering.

¹⁵ Lag (1998:1591) om Svenska kyrkan, 6§

¹⁶ <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/kyrkomötet> Hämtad 5/11-15

¹⁷ Kyrkoordningen 10 kap 2§

¹⁸ Kyrkoordningen 10 kap 1§

¹⁹ Kyrkostyrelsens skrivelse 2009:6, se även Kyrkomötets Beslut 2009§090

²⁰ Domkapitlet, Göteborgs stift. Tillsynsärende, Dnr 43/15/104. Hänvisning till 2009:06 kyrkomötets skrivelse

²¹ Samuelsson & Melander, *Tolkning och tillämpning*, s.31

²² Lehrberg. *Praktisk juridisk metod*, s.91

²³ AD 2003 nr 18

²⁴ Lag (1998:1592) om införande av lagen (1998:1591) om Svenska kyrkan 2§p4

1.5.2.2 Europakonventionen

Europeiska konventionerna om de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna är den tyngsta rättskällan gällande religionsfrihet i Sverige och därmed överordnad svensk lag. Konventionen är implementerad i svensk lag vilket gör den tillämplig även i svenska domstolar.²⁵ Jag kommer flyktigt beröra konventionens Artikel 9 angående rätten till samvetsfrihet och religionsfrihet. Detta för att förklara på vilket sätt konventionen kan tillämpas i arbetslivet och även vilka inskränkningar den kan behöva utstå.

1.5.2.3 Förarbeten

Något som är speciellt för Sverige är den betydelse förarbeten anses ha vid tolkning av lagar.²⁶ Förarbeten kan även betraktas som en sekundär källa i de fall de används för att tolka och förstå en viss lag.²⁷ Jag kommer studera Prop. 2008/09:80 för att få en uppfattning om motiven bakom Äktenskapsbalkens 4 kap§3 om en prästs väjningsrätt vid vigsel,²⁸ men även utredningsarbetet med förslag till författningsändringar vad gäller ny könsneutral äktenskapslagstiftning, SOU 2007:17.²⁹ Utöver detta kommer jag granska de förarbeten som utarbetades i samband med splittringen mellan staten och kyrkan, bland annat SOU 1997:44, för att få en klar bild av vilka organisatoriska och arbetsrättsliga förändringar kyrkan skulle gå igenom.³⁰

1.5.2.4 Rättspraxis

För att kunna utreda rättsproblemet djupare behöver jag även använda mig av praxis. Rättspraxis är de domar som myndigheter bestämt skall vara vägledande vid framtida avgörande. Tanken är att lika fall skall behandlas lika. Prejudikatet visar hur berörda lagar kan förstås och tillämpas i det enskilda fallet.³¹ Prejudikat från domstol i högsta instans skall inte underkastas andra avgöranden som skiljer sig från prejudikatet då dessa har lägre rättsligt värde.³² För att kunna använda mig av tidigare domar som prejudikat är det också viktigt att se till när i tiden dessa avgjordes för att få en rättvis bild av rättsläget och om fallen idag ens är av väsentlig rättslig betydelse.

²⁵ Lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (hänvisning från Fahlbeck, s.22)

²⁶ Samuelsson & Melander, *Tolkning och tillämpning*, s.42

²⁷ Samuelsson & Melander, *Tolkning och tillämpning*, s.155

²⁸ Proposition 2008/09:80, "Äktenskapsfrågor"

²⁹ SOU 2007:17, "Äktenskap för par med samma kön. Vigsselfrågor"

³⁰ SOU 1997:44, "Till statsrådet och chefen för kulturdepartementet", om införandet av lagen om Svenska kyrkan och splittringen mellan staten och kyrkan

³¹ Samuelsson & Melander, *Tolkning och tillämpning*, s.39

³² Lehrberg. *Praktisk juridisk metod*, s.91

Däremot finns inga väsentliga rättsfall från svenska domstolar rörande varken religionsfriheten eller samvetsfriheten. Därför används i huvudsak utländsk praxis gällande Europakonventionen³³ och Europadomstolens domar till hjälp vid tolkningen av religionsfriheten.³⁴ I mitt fall kommer endast ett rättsfall från Europakommissionen tillämpas och tolkas, Konventionen 1/X mot Danmark- prästfallet, då det förklarar varför konventionen inte tillämpas i kyrkan.

Eftersom Svenska kyrkan har egna interna domstolar, ett domkapitel i varje stift, finns näst intill ingen domstolspraxis rörande tvister inom kyrkan. Jag kommer därför använda mig av inomkyrklig praxis som handlagts av domkapitlet. Domkapitlets praxis ger mig förståelse för hur saker och ting hanteras inom kyrkan; vem som är ansvarig för vad, vad Kyrkoordningen har för rättslig betydelse, vilka kopplingar som görs till svensk lag och vad domkapitlet tillmäter stor respektive liten betydelse. De beslut som tas av domkapitlet är frågor som berör ämbetet och dessa handlingar offentliggörs.³⁵

1.5.2.5 Kollektivavtal

”Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation” sluter gemensamma kollektivavtal med de arbetstagarorganisationer som representeras inom kyrkan.³⁶ Det finns flera olika arbetstagarorganisationer som representerar prästerna. Kollektivavtalet ”Svenska kyrkans avtal 13” har slutits med Kyrkans Akademikerförbund (KyrkA), Lärarförbundets och Lärarnas Riksförbunds Samverkansråd, Vision, Svenska Kommunalarbetsförbundet (Kommunal), samt Akademikerförbundet SSR och Jusek.³⁷ I avtalet hänvisas emellertid till Kyrkoordningens regler så dessa är i samklang.

I kollektivavtalet omskrivs ingenting rörande samvetsfrihet eller religionsfrihet.

1.5.2.6 Övrigt material

Jag undviker böcker om Svenska kyrkan som är utgivna innan splittringen mellan kyrkan och staten 2000, så tillvida de inte berör frågor som gäller än idag.

³³ Fahlbeck, Reinhold, *Bed och arbete*, 2011. Liber AB, Malmö. s.22

³⁴ Fahlbeck. *Bed och arbete*, s.27 (jfr prop. 1993/94:117, s.33)

³⁵ <https://www.svenskakyrkan.se/stockholmsstift/vanliga-fragor-om-domkapitlet> Hämtad 10/12-15

³⁶ <https://www.svenskakyrkan.se/arbetsgivare/avtal> Hämtad 27/11-15 + Svenska kyrkans avtal 13

³⁷ Svenska kyrkans avtal 13, Kollektivavtal, s.9

Vad gäller lagkommentarer som används från doktrin har dessa generellt lägre rättslig status än förarbeten till berörd lagstiftning.³⁸ Jag kommer därför jämföra dessa rättskällor för att få en rättvis bild av rättsläget. De lagkommentarer jag framför allt använt mig av är från Mats Glavås ”Arbetsrätt”.

Jag har även varit i kontakt med en stiftsjurist inom Lunds stift. Med honom har jag kunnat bekräfta många av de antaganden jag gjort och fått hjälp att förstå situationen i kyrkan. Vi kom bland annat fram till att det är många situationer som skulle kunna uppstå och som skulle vara problematiska att lösa, men som ännu inte ställts på sin spets. Det lämnar utrymme för vissa antaganden och spekulationer. Jag har dessutom haft en före detta HR-anställd i Svenska kyrkan till hjälp för förståelse.

1.6 Disposition

I uppsatsens första kapitel redogör jag för mina frågeställningar, avgränsningar samt metod och material. Kapitlet är en introduktion för vad som utreds i uppsatsen och på vilket sätt jag gått till väga. Motiven bakom valet av avgränsning presenteras.

I andra kapitlet redogör jag för de rättigheter som följer Europakonventionens artikel 9 vad gäller religionsfrihet men framförallt samvetsfrihet. Jag beskriver hur konventionen kan tillämpas i arbetslivet, konsekvenserna av frivilligt ingånget avtal och hur detta inskränker på konventionens tillämpbarhet i kyrkan. Jag redovisar även ett fall från Europakommissionen som rör prästens rätt eller icke-rätt att åberopa konventionen.

I det tredje kapitlet presenterar jag Svenska kyrkans verksamhet som både registrerat trossamfund och som arbetsgivare. Kyrkan har både rättigheter och skyldigheter som trossamfund men även sådant som följer arbetsrätten. För att läsaren skall ha förståelse för vem som tar beslut i olika frågor inom kyrkan förklarar jag hur kyrkan är uppbyggd vad gäller beslutande organ och vem eller vad som utgör arbetsgivarfunktionen.

I fjärde kapitlet beskrivs prästernas position i kyrkan som både ämbetsbärare med ett uppdrag genom hela livet och som arbetstagare. Jag förklarar skillnaden på ämbetet och tjänsten och vilka skyldigheter som följer vilket uppdrag.

³⁸ Lehrberg. *Praktisk juridisk metod*, s.91

I det femte kapitlet fokuserar jag på samvetskonflikter som kan påverka prästen i dennes uppdrag som ämbetsbärare och arbetstagare och vilka konsekvenser ett visst handlande kan få. Jag nämner några av kyrkans ställningstaganden som skapat debatt och motstånd inom kyrkan och vilka skyldigheter prästen har att underkasta sig dessa uppgifter trots att det kan påverka hans samvete.

Kapitel sex innehåller en analys av mitt framtagna material. Jag identifierar problem som uppstått och tolkar rådande situation i kyrkan till den mån det går. Kapitlet är indelat i tre delar med utgångspunkt i frågeställningarna.

I det sjunde kapitlet sammanfattas analysen för att avslutande kunna besvara mina frågeställningar.

2. Religionsfrihet och samvetsfrihet enligt Europakonventionen

Enligt den Europeiska konventionen om mänskliga rättigheter har varje individ rätt till bland annat religionsfrihet och samvetsfrihet. Härigenom följer rätten att

”...ensam eller i gemenskap med andra, offentligt eller enskilt, utöva sin religion eller tro genom gudstjänst, undervisning, sedvänjor och ritualer.”³⁹

Denna frihet får endast inskränkas med hänvisning till lag eller då det ses som nödvändigt med hänvisning till säkerheten för det allmänna, hälsa eller moral, eller när det gäller skydd för andras fri- och rättigheter.⁴⁰ Religionsfriheten är även grundlagsreglerad i Regeringsformen med liknande formulering.⁴¹

2.1 Religionsfrihet och samvetsfrihet i arbetslivet

Rätten till religionsfrihet i arbetslivet kan komma att drabbas av vissa inskränkningar. Dessa inskränkningar påverkar inte rätten att *tro*, utan rätten att *utöva* religionen på arbetstid.⁴²

Det får aldrig göras inskränkningar i rätten att tillhöra en religion. Det gäller även rätten att byta religion och att inte vilja tillhöra en religion,⁴³ den så kallade negativa religionsfriheten.⁴⁴ Detta regleras i både Regeringsformen 2:1 och Europakonventionen Art 9(1).

2.1.1 Frivillig anslutning

Ett frivilligt ingånget avtal att ingå anställning kan ibland inskränka på rätten att utöva sin religion i tjänst och den anställda är skyldig att utföra de uppgifter som ingår i avtalet.⁴⁵ Ett kyrkligt samfund kan genom anställningsavtalet ställa krav på att den anställda inte får verka för någon annan religion under anställningen.⁴⁶ Ett exempel på praxis där frivillig anslutning spelat en betydande roll för utfallet är nedan nämnda fall om en präst som blivit uppsagd då

³⁹ Europeiska konventionen om mänskliga rättigheter, art.9 p1.

⁴⁰ Europeiska konventionen om mänskliga rättigheter, art.9 p.2

⁴¹ Regeringsformen 2 kap 1§6p

⁴² Fahlbeck. *Bed och arbete*, s.28

⁴³ Fahlbeck. *Bed och arbete*, s.28

⁴⁴ SOU 1975/76:209 s.48

⁴⁵ Danelius, Hans. *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis- En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*. 2015. 5:e upplagan. Norstedts Juridik. s.449

⁴⁶ Danelius. *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis- En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, s.452

han velat utforma vissa ritualer i kyrkan utan kyrkans tillåtande.⁴⁷

2.1.2 Prästfallet -Konventionen 1/X mot Danmark

Prästfallet⁴⁸ är ett avgörande av Europakommissionen med prejudicerande värde. Det handlar om en präst i den danska statskyrkan som ställde krav på föräldrarna till ett barn att genomgå religionsundervisning vid fem tillfällen innan barnet fick döpas. Detta var enligt kyrkan inte tillåtet och då han vägrade ändra sitt beslut blev han uppsagd. Han åberopade brott mot artikel 9 i Europakonventionen och menade att hans religionsfrihet hade kränkts. Kommissionen bedömde att prästens religionsfrihet inte hade kränkts utifrån tre punkter. För det första menade kommissionen att en kyrka skyddas för ”... *sin rätt att manifesteras sin religion, att organisera och hålla gudstjänst, undervisning och ceremonier, och den har frihet att införa och upprätthålla enhetlighet i dessa angelägenheter*”. För det andra är avsikten med att vara anställd i en statskyrka att tillämpa och undervisa i den specifika religion kyrkan omfamnar. Rätten till religionsfrihet, samvetsfrihet och tankefrihet utövas då en de frivilligt godtar eller avvisar ett anställningsförfarande. För det tredje har en präst alltid rätt att lämna sin anställning som präst, vilket säkerställer prästens religionsfrihet om hen skulle motsätta sig kyrkans lära. Slutsatsen blir alltså att en kyrka inte är skyldig att tillhandahålla dess anställda religionsfrihet på samma sätt som staten är.⁴⁹

Praxis rörande religionsfrihet visar att frivilligt ingångna avtal och anslutningar kan begränsa religionsfriheten vad gäller rätten att *utöva* sin religion. Godtas en anställning eller anslutning frivilligt accepteras även de regler och uppgifter som till anställningen hör och kan inte med hänvisning till religion undkomma dessa.⁵⁰ Precis som i prästfallet då prästen frivilligt accepterat anställningen i kyrkan och därmed bunden till undervisning och förhållningssätt i den specifika religionen.⁵¹ Religionsfriheten kan tvingas ge vika för frivilligt ingångna avtal.⁵²

⁴⁷ Fahlbeck. *Bed och arbete*, s.163

⁴⁸ Kommissionen mål 7374/76, beslut 8 mars 1976. Europakommissionen, konventionen 1/X mot Danmark, prästfallet. Genom Fahlbeck. *Bed och arbete*, s.31-32

⁴⁹ Fahlbeck. *Bed och arbete*, s.31-32 + Kommissionen mål 7374/76, beslut 8 mars 1976. Europakommissionen, konventionen 1/X mot Danmark, prästfallet.

⁵⁰ Danelius. *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis- En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, s.449-450

⁵¹ Fahlbeck. *Bed och arbete*, s.163

⁵² Fahlbeck. *Bed och arbete*, s.164

3. Svenska kyrkans verksamhet ”som trossamfund” och ”arbetsgivare”

År 2000 skiljdes Svenska kyrkan från staten.⁵³ Frågan om relationsändring hade varit på tal i över 100 år.⁵⁴ Från att tidigare ha varit en statskyrka skulle kyrkan nu klassas som ett självständigt registrerat evangeliskt-lutherskt trossamfund. Från att ha fallit in under Lagen om offentligt anställda, LOA, skulle verksamheten nu betraktas som ett privaträttsligt subjekt.⁵⁵ Med trossamfund menas en gemenskap för religiös verksamhet vilka anordnar gudstjänst.⁵⁶ Dock skiljer sig Svenska kyrkan från övriga trossamfund på det sätt att den inte enbart regleras i Lagen om trossamfund, utan även i en egen lag, Lagen om Svenska kyrkan. Den dåvarande Kyrkolagen som reglerade de inre förhållandena i kyrkan ersattes med Kyrkoordningen, vilken har sin grund i Lagen om trossamfund och Lagen om Svenska kyrkan.⁵⁷ Kyrkoordningen reglerar strukturerna och innehåller gemensamma riktlinjer för hur kyrkan skall kunna fullgöra sin kallelse och motverka splittring inom kyrkan⁵⁸ och saknar den rättsliga status som tidigare kyrkolag hade.

Efter att staten och kyrkan splittrades är det numera en inomkyrklig angelägenhet att upprätthålla den evangeliskt-lutherska profilen för att motverka splittring och säkerställa lojalitet bland prästerna.⁵⁹ Svenska kyrkan värnar både om att bevara traditioner och om förnyelse.⁶⁰

Sedan splittringen år 2000 har antalet utträden från kyrkan ökat drastiskt⁶¹ och antalet medlemmar minskade de första 12 åren med 12 procent av olika anledningar. Bland annat med hänvisning till att de inte delar samma uppfattningar som Svenska kyrkan.⁶² Det är viktigt för Svenska kyrkan att hela tiden anpassa sig till det samhälle de verkar i, men att det

⁵³ Se bl.a. Svenska kyrkans utredningar 1998:6, *Personal, tillsyn, överklagande* och Prop.1997/98:116.

⁵⁴ Ekström, Sören. *Svenska kyrkan- organisation och verksamhet*. 1986. Verbum, Älvsjö. s.27.

⁵⁵ SOU 1997:44 s.198

⁵⁶ Lag (1998:1593) om trossamfund 2§

⁵⁷ <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/kyrkoordning> Hämtad 4/11-15

⁵⁸ Kyrkoordningen, s.4

⁵⁹ SOU 1997:44 s.203

⁶⁰ Ekström, Sören. *Svenska kyrkan- historia, identitet, verksamhet och organisation*. 2014, 8:e uppl. s.36. Hämtad 14/12-15

⁶¹ "Inträden i och utträden ur Svenska kyrkan år 1970-2014". "Finns att hämta på

<https://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=645562> Hämtad 14/11-15

⁶² <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/svenska-kyrkan> Hämtad 4/11-15

samtidigt överensstämmer med kyrkans tro, lära och bekännelser.⁶³ Fortfarande tillhör nästan 6,3 miljoner av Sveriges befolkning Svenska kyrkan.⁶⁴

3.1 Svenska kyrkans tro, lära och bekännelse

I Kyrkoordningen går följande att läsa:

Svenska kyrkans tro, lära och bekännelse grundas i

”... *Guds heliga ord, såsom det är givet i Gamla och Nya testamentets profetiska och apostoliska skrifter,*

är sammanfattad i den apostoliska, den nicenska och den athanasianska trosbekännelsen samt i den oförändrade augsburgska bekännelsen av år 1530,

är bejakad och erkänd i Uppsala mötes beslut år 1593,

är förklarad och kommenterad i Konkordieboken

samt i andra av Svenska kyrkan bejakade dokument.”⁶⁵

Tron kommer genom ord och handling i uttryck i bekännelsen, vilken har krävt förnyande formuleringar med tiden.⁶⁶ Läran är enligt Kyrkoordningen inte föremål för tro, snarare utlägger tron och visar vad kyrkan står för⁶⁷ och är ständigt utvecklande genom nya teologiska reflektioner.⁶⁸ Kyrkans uppgift är att ständigt redogöra för vad de står för genom olika kyrkliga handlingar där tron, läran och bekännelsen kommer i uttryck.⁶⁹

3.2 Trossamfundets uppbyggnad och beslutande organ

Svenska kyrkan är geografiskt indelad i 13 stift, alla med var sin biskop. Inom varje stift finns de församlingar som är geografiskt angränsade. Stiftets uppdrag är att utöva tillsyn och främja församlingarnas liv.⁷⁰ Inom varje stift finns även ett domkapitel. Domkapitlet är en inomkyrklig domstol och har även likt biskopen i uppgift att se till att läran och ordningen i församlingarna följs⁷¹ och finns till vid frågor kring bland annat läran, gudstjänster och sakramenten, men även i rättsliga frågor.⁷² Domkapitlets uppgift är också att bedöma och pröva om beslut som

⁶³ Kyrkoordningen, s.4

⁶⁴ <https://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=645562> Hämtad 4/11-15

⁶⁵ Kyrkoordningen 1 kap 1§

⁶⁶ Kyrkoordningen, s.5

⁶⁷ Ekström. *Svenska kyrkan- historia, identitet, verksamhet och organisation*, s.38. Se även Kyrkoordningen, s.5

⁶⁸ Kyrkoordningen, s.5

⁶⁹ Kyrkoordningen, s.5

⁷⁰ Kyrkoordningen, s.17

⁷¹ Kyrkoordningen, s.59

⁷² <https://www.svenskakyrkan.se/organisation> Hämtad 5/11-15

fattats av eller inom församlingen är i enlighet med Kyrkoordningen.⁷³ Om så inte är fallet kan domkapitlet upphäva dessa beslut, men det är inte säkert att de har rätten att ersätta med ett nytt beslut. Gäller det däremot så kallade ”materiella överprövanden” har de befogenhet att både upphäva och ersätta med nytt beslut. Ett exempel på sådant överprövande är beslut som tagits av kyrkoherde angående rätten till dop eller vigsel.⁷⁴ I sådant fall får domkapitlets beslut inte överklagas.⁷⁵ Församlingar kan även vara indelade i pastorat, även kallat samfällighet, vilket innebär att två eller flera församlingar samverkar⁷⁶ i sitt arbete när det gäller bland annat ekonomi.⁷⁷ De har en gemensam kyrkoherde.⁷⁸

3.2.1 Arbetsgivarfunktion

Det finns flera olika organ inom Svenska kyrkan som kan ha rollen som arbetsgivare. När församlingar, stift eller pastorat är arbetsgivare inom Svenska kyrkan företräds dessa enligt Kyrkoordningen av ”Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation” i frågor som bland annat rör kollektivavtalets ingående, stridsåtgärder och tvister om kollektivavtalet.⁷⁹ Arbetsgivarna har olika företrädare beroende på om det är församling, pastorat eller stift som utgör arbetsgivarrollen. Exempelvis företräder kyrkorådets förtroendevalda församlingen som arbetsgivare⁸⁰ och det är då kyrkorådet som beslutar i personalfrågor.⁸¹ Den som ingår anställningsavtal med arbetstagare är den som har rollen som arbetsgivare.⁸² För präster är det antingen församlingen eller pastoratet som utgör arbetsgivarfunktion medan stiftet är arbetsgivare för de som arbetar för stiftet, såsom stiftsjurister. Arbetsgivaren är skyldig att fullfölja de uppdrag som bland annat följer kollektivavtal och lag, men utöver det även Kyrkoordningen och domkapitlets praxis.⁸³ De som är arbetsgivare sätter även upp riktlinjer för verksamheten, vilka verkställs av arbetsledare och chefer inom denna. Kyrkoherden är en av dessa och har bland annat ansvar för arbetsledningen inom kyrkan⁸⁴ och att församlingens uppgifter och riktlinjer följs.⁸⁵ Innan arbetsgivaren får ta beslut i disciplinåtgärd, såsom

⁷³ <https://www.svenskakyrkan.se/lundsstift/domkapitlet-2014-2017> Hämtad 5/11-15

⁷⁴ <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/domkapitel> Hämtad 5/11-15

⁷⁵ Kyrkoordningen 23 kap 1a§

⁷⁶ Lag om Svenska kyrkan 3§2st

⁷⁷ Wählin, Ylva. *Handbok i arbetsrätt för Svenska kyrkan*. 2009. 2:a uppl. Verbum förlag. s.53

⁷⁸ Kyrkoordningen 34 kap 2§

⁷⁹ Kyrkoordningen 34 kap 6§

⁸⁰ Wählin. *Handbok i arbetsrätt för Svenska kyrkan*. 2009. 2:a uppl. Verbum förlag. s.52

⁸¹ Wählin. *Handbok i arbetsrätt för Svenska kyrkan*. s.53

⁸² Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation. *Verksamhetsberättelse och årsredovisning 2014*, s.4

⁸³ Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation. *Verksamhetsberättelse och årsredovisning 2014*, s.4

⁸⁴ Wählin. *Handbok i arbetsrätt för Svenska kyrkan*, s.53 + Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation. *Verksamhetsberättelse och årsredovisning 2014*, s.5

⁸⁵ Kyrkoordningen 5 kap 2§

uppsägning, måste domkapitlet säkerställa att detta beslut inte bryter mot Kyrkoordningen.⁸⁶ Har uppsägningen med utövandet av vigningstjänsten, det vill säga prästämbetet, att göra blir det ett fall för domkapitlet. Rör uppsägningen däremot en arbetsrättslig fråga, såsom arbetsbrist, är det arbetsgivarens ansvarsområde.

⁸⁶ Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation. *Verksamhetsberättelse och årsredovisning 2014*, s.52. Se även Kyrkoordningen 31 kap 14§

4. Prästämbete och prästtjänst

Det är viktigt att skilja på ämbete och tjänst. Ämbetet är det prästen vigs till genom särskild vigningshandling.⁸⁷ När en person vigs till prästämbetet avger hen ett löfte. Ett löfte som bland annat innebär att stå fast i kyrkans tro och följa kyrkans ordning,⁸⁸ men även att vittna om Guds kärlek.⁸⁹ Ämbetet i sig kan sedan utgöra förutsättningen för en anställning. Att ha anställning som präst kräver alltså att personen innehar prästämbete som innefattar uppgiften att förvalta detta ämbete samt behörigheten att predika. En präst som är anställd i Svenska kyrkan är skyldig att utföra de arbetsuppgifter som följer anställningsavtalet och utöver det även de uppgifter som följer Kyrkoordningen.⁹⁰

Ämbetsinnehavet innebär ett livslångt uppdrag och att skiljas från sin anställning innebär således inte tvunget att ämbetet går förlorat. En präst som exempelvis gått i pension fortsätter vara ämbetsbärare. Skulle prästen däremot bryta mot någon bestämmelse i Kyrkoordningen som har med utövandet av vigningstjänsten att göra, såsom brott mot prästlöftet av allvarlig art, kan hen förklaras obehörig att vidare få utöva vigningstjänst i kyrkan och förlorar befogenhet att utöva ämbetet.⁹¹ Är det inte en så allvarlig företeelse kan prästen istället få en skriftlig erinran eller prøvotid kopplad till prästämbetet.⁹² En präst är alltså inte bara skyldig att vara lojal i sin anställning, utan också mot sitt ämbete genom hela sitt sätt att leva.

4.1 Prästens uppdrag som ämbetsbärare

Det finns krav på att visa solidaritet inom församlingarna. Kritik riktad mot kyrkan av präster skall vara saklig och ödmjukt framlagd. Kyrkan förväntar sig öppenhet från dem och vill motverka splittringar inom församlingen.⁹³ Vidare skall präster vara anpassningsbara och visa öppenhet mot det samhälle de lever och verkar i.⁹⁴ De skall vara öppna både för förnyelse och fördjupning av den andliga tron och dela sina erfarenheter med andra.⁹⁵ Viktigt är också att

⁸⁷ SOU 1997:44 s.85, Se även Kyrkoordningen, s.52 (25 kapitlet)

⁸⁸ Kyrkoordningen, s.52 (Kapitel 25). Taget från mitt PM

⁸⁹ Kyrkoordningen, s.52 (Kapitel 25)

⁹⁰ Saarm, Monika, *Rättsutredning om vigselbehörighet*, 2011, Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation, Stockholm. s.1
Taget från mitt PM

⁹¹ SOU 1997:44 s.85

⁹² Kyrkoordningen 31 kap 12§

⁹³ <https://www.svenskakyrkan.se/biskopsmoten/brev901/bi-pr-d6.htm> Hämtad 23/11-15

⁹⁴ Biskopsbrev, *Kallad till diakon och präst i Svenska kyrkan*. Biskopsmötet 2014. Uppsala, s.31

⁹⁵ Biskopsbrev, *Kallad till diakon och präst i Svenska kyrkan*. Biskopsmötet. 2014. Uppsala, s.57

kunna känna empati med utsatta människor samt ge stöd åt dessa och samtidigt försöka förstå och hantera de egna känsloreaktionerna.⁹⁶

4.1.1 Vigningslöfte

När en människa vigs in i kyrkans vigningstjänst, ett så kallat kyrkligt ämbete, avger hen ett löfte om att följa svenska kyrkans tro, lära och bekännelse. De skall förklara sig

”... villiga att med Guds hjälp fullgöra sina livslånga uppdrag, stå fasta i kyrkans tro, följa kyrkans ordning samt i sina liv vittna om Guds kärlek.”⁹⁷

Det är i tolkningen av löftets innehåll som splittring mellan prästerna och Svenska kyrkan kan skapas. Praxis⁹⁸ från domkapitlet visar att det finns de präster som anser att vissa utförda handlingar varit förenliga med det löfte som givits, medan domkapitlet tagit motsatt ställning. I ett fall som rörde obehörigförklaring av en präst ansågs prästen brutit mot löftet att *”troget efterleva kyrkans lag och ordning”*, vilket prästen själv höll med om. Samtidigt menade han att innehållet stod i strid med en annan mening i löftet från den tid han vigdes och den då gällande ordning att *”efter bästa förstånd och samvete, rent och klart förkunna Guds ord, så som det är oss givet i den Helige Skrift, och såsom vår kyrkas bekännelseskifter därom vittna”*, vilken han själv värderade högre eftersom lydningen till Gud står högre än mot människan och dagens ordning i kyrkan, ansåg han. Vidare hänvisade han till att den lag och ordning som gällde vid tiden för hans vigning har ändrats och den samvetsklausul som fanns då har med tiden tagits bort, vilket ställde till med problem vad gäller prästens skyldighet att följa löftet.⁹⁹ Domkapitlet menade att även om löftet var utformat på ett annat sätt då skall innehållet i sig tolkas på samma sätt och att prästen ändå inte visat lojalitet och solidaritet mot kyrkans ordning och församlingar. Prästen obehörigförklarades då brottet mot löftet att följa kyrkans ordning ansågs vara av så pass allvarlig art.¹⁰⁰

4.1.2 Kyrkoordningen

Enligt Kyrkoordningen är prästen i rollen som ämbetsbärare *”det gudomliga ordets tjänare”*. Hen skall undervisa församlingen i kyrkans tro i enlighet med det avgivna vigningslöftet.¹⁰¹ I Kyrkoordningen regleras bland annat vad som krävs för att en präst skall vara behörig som ämbetsbärare, men även domkapitlets befogenheter vad gäller disciplinär påföljd för präster

⁹⁶ Biskopsbrev, *Kallad till diakon och präst i Svenska kyrkan*. Biskopsmötet 2014. Uppsala, s.58

⁹⁷ Kyrkoordningen, s.52

⁹⁸ Se bl.a. Beslut 50-05, Svenska kyrkans överklaganämnd. Ärendenummer ÖN 19-2005 samt nämnda fall i 4.1.3.

⁹⁹ Beslut 50-05, Svenska kyrkans överklaganämnd. Ärendenummer ÖN 19-2005

¹⁰⁰ Beslut 50-05, Svenska kyrkans överklaganämnd. Ärendenummer ÖN 19-2005

¹⁰¹ Kyrkoordningen, s.59

såsom provotid, skriftlig erinran eller obehörigförklaring.¹⁰²

”Domkapitlet får förklara en präst obehörig att utöva kyrkans vigningstjänst, besluta om provotid för fortsatt behörighet eller tilldela prästen skriftlig erinran, om prästen

- 1. har brutit de löften som han eller hon har givit vid vigningen,*
- 2. har brutit sin tystnadsplikt i fråga om sådant som han eller hon har fått veta under bikt eller enskild själavård,*
- 3. på grund av sjukdom eller av annan liknande anledning har förlorat förmågan att rätt utöva vigningstjänsten, eller*
- 4. genom brottslig gärning, på grund av sitt levnadssätt eller på annat sätt i avsevärd mån har skadat det anseende en präst bör ha. Om domkapitlet beslutar om provotid ska den pågå tre år. Om prästen under provotiden på nytt visar sig olämplig för sitt uppdrag ska han eller hon förklaras obehörig.”*

- Kyrkoordningen 31 kap§12

En präst som övergett Svenska kyrkans lära eller utträtt från kyrkan skall obehörigförklaras från utövandet av vigningstjänsten.¹⁰³

4.1.3 Obehörigförklaring av prästämbete

För att en präst skall obehörigförklaras från att vidare få utöva vigningstjänst i kyrkan krävs som ovan nämnt att prästen övergett Svenska kyrkans lära, utträtt från kyrkan eller att hen brutit mot någon av punkterna i 31 kap 12§ och att det är av så pass allvarlig art att skriftlig erinran eller provotid inte är ett alternativ. Ett exempel på ett fall av obehörigförklaring är en präst som hade inlett en relation med en 15-årig tidigare konfirmand, som prästen dessutom haft själavårdssamtal med. Domkapitlet ansåg att prästen brutit mot fjärde punkten¹⁰⁴ och förstört det anseende en präst bör ha. Prästen hade dessutom missbrukat den ställning hen hade gentemot den berörda personen på ett sådant sätt att hen inte längre ansågs lämplig att utöva vigningstjänst i kyrkan. Domkapitlet obehörigförklarade prästen.¹⁰⁵ Samma utfall blev det för en kyrkoherde då han hade inlett en utomäktenskaplig relation med en annan kvinna. Även detta ansågs utgöra ett brott mot Kyrkoordningen- brott mot det löfte prästen givit vid

¹⁰² Kyrkoordningen, kap 31

¹⁰³ Kyrkoordningen 31 kap§11

¹⁰⁴ Se 4.1.2

¹⁰⁵ Överklagandenämndens Beslut 02-01. Ärendenummer ÖN28-2000

prästvigningen. Han ansågs dessutom ha skadat det anseende en präst bör ha genom sitt sätt att leva.¹⁰⁶

Ett annat fall handlade om en kyrkoherde som bland annat ansågs ha brutit mot sitt vigningslöfte att *”troget efterleva kyrkans lag och ordning”* och hans lämplighet som präst ifrågasattes. Han ansågs även ha bemött sina medmänniskor med en jargong och ton på ett sätt som hade skapat en socialt otrygg arbetsmiljö, vilket står i strid med vad som kan krävas av en präst i hans position. Efter lång tids utredande obehörigförklarades han till slut och församlingen sade upp honom.¹⁰⁷

År 2014 behandlade domkapitlet frågan om en präst hade frångått sitt vigningslöfte och därmed utgjort brott mot Kyrkoordningen¹⁰⁸ då han i sin blogg uttryckt en jämförelse mellan nazityskland och tillsättandet av nuvarande ärkebiskopen. Prästen försvarade sig med hänvisning till sin grundlagsskyddade rätt till yttrandefrihet gentemot det allmänna och hur denna enbart fick inskränkas genom annan lag. Kyrkoordningen motsvarar ingen sådan lag, menade han, och kan därför inte begränsa denna rätt. Han hänvisade dessutom till Europakonventionens artikel 10 som Sverige implementerat i svensk lag och som därmed gäller mellan både det allmänna och den enskilda, men även mellan enskilda. Han menade också att inlägget skrevs i syfte att väcka debatt.¹⁰⁹

Det vigningslöfte som gällde då den berörda prästen vigdes till prästämbetet innehöll bland annat löftet om att *”efterleva kyrkans lag och ordning, bevisa sina förmän skyldig lydnad samt att så ställa sitt leverne att det varder till föredöme för var man och ingen till anstöt”*. I Biskopsmötes biskopsbrev från 1990 "Biskop, präst och diakon i Svenska kyrkan" förtydligas och konkretiseras löftets innehåll. Där står bland annat att innebörden i löftet är att prästen skall vara solidarisk gentemot stift, församlingar och sina medarbetare. Vidare skall lojalitet upprätthållas mot Svenska kyrkan och hennes ordningar.¹¹⁰

¹⁰⁶ Överklagandenämndens Beslut 24-06. Ärendenummer ÖN10-2006

¹⁰⁷ Domkapitlet. Lunds stift. Dnr 383-804/12

¹⁰⁸ Kyrkoordningen 31 kap 12§1p

¹⁰⁹ Svenska kyrkans överklagandenämnd. Ärende Beslut 34/2014 (bygger på Domkapitlets beslut Dnr 13-974-345 och 13-976-345, Växjö stift)

<http://kyrkligdokumentation.nu/overklagandenamndenbeslut1114.pdf>

¹¹⁰ Svenska kyrkans överklagandenämnd Beslut 34/2014. Överklagandenämnden hänvisar även till Biskopsmötets biskopsbrev 1990 "Biskop, präst och diakon i Svenska kyrkan"

Svenska kyrkans överklagandenämnd såg det som självklart att de som innehar vigningstjänst i kyrkan får väcka debatt och reflektera kring tron och läran inom kyrkan men att det måste finnas en gräns för att kunna upprätthålla respekt för kyrkans ordning, tro och lära, samt för de givna vigningslöftena. Det är en sak att kritisera och debattera, menade de, men att skada och kränka kyrkan och dess anställda genom ytterst olämpligt språk skadar snarare det anseende en präst bör ha och kan inte accepteras.¹¹¹

”Det är klart att det kan finnas olika åsikter i en stor kyrka som Svenska kyrkan, men den som företräder kyrkan har ju ett ansvar för att inte handla emot det som är den gemensamma huvudlinjen om att respektera och inte kränka”, sa förra ärkebiskopen efter ett program av Uppdrag granskning.¹¹²

4.2 Prästens uppdrag i prästtjänsten

4.2.1 Anställningsavtalet

Prästen är bunden till de uppgifter som följer anställningsavtalet.¹¹³ Att frånga sina skyldigheter är avtalsbrott.¹¹⁴ Som en dold klausul i anställningsavtalet följer ett lojalitetskrav. Detta krav innebär att arbetstagaren skall vara lojal gentemot arbetsgivaren i sin anställning. Arbetstagaren får inte aktivt handla på ett sätt som kan skada arbetsgivaren och skall sätta arbetsgivarens intresse framför sitt eget och undvika att försätta sig i situationer där pliktollisioner kan uppstå.¹¹⁵ Om prästen inte följer dessa bestämmelser kan det vara fråga om misskötsel och brott mot anställningsavtalet.¹¹⁶

4.2.2 Kollektivavtalet

Genom Svenska kyrkans kollektivavtal som slutits mellan arbetsgivarorganisationen och arbetstagarorganisationerna i kyrkan har det beslutats att yttrandefrihet, även efter splittringen mellan staten och kyrkan, skall fortsätta gälla inom kyrkan på samma sätt som för offentliganställda enligt Regeringsformen.¹¹⁷ Dock med viss inskränkning när det rör sådant

¹¹¹ Svenska kyrkans överklagandenämnds Beslut 34/2014 (Ärende Dnr 13-974-345 och 13-976-345)

<http://kyrkligdokumentation.nu/overklagandenamndenbeslut1114.pdf>

¹¹² Ca. 0:47 in i klippet, <https://www.svenskakyrkan.se/mariamagdalen/karlek-och-homosexualitet-i-svenska-kyrkan>) Hämtad 30/11-15

¹¹³ Glavå, Mats. *Arbetsrätt*. 2011. 2:a uppl. Lund. Studentlitteratur AB. s. 583

¹¹⁴ Rättsutredning av svenska kyrkans arbetsgivarorganisation

¹¹⁵ Glavå, Mats. *Arbetsrätt*. 2011. 2:a uppl. Lund. Studentlitteratur AB. s.591. Se även AD 1993 nr 18, hänvisning av Glavå

¹¹⁶ Glavå, Mats. *Arbetsrätt*. 2011. 2:a uppl. Lund. Studentlitteratur AB. s.495

¹¹⁷ Svenska kyrkans avtal 13. Kollektivavtalet

som omfattas av tystnadsplikten, såsom själavårdssamtal eller bikt.¹¹⁸ Likaså gäller att en arbetstagare inte får skada sin arbetsgivare och förväntas vara lojal i sin anställning.¹¹⁹

Som en dold klausul i kollektivavtal följer 29/29-principen, vilken innebär att en arbetstagare är skyldig att utföra sådant arbete som står i naturligt samband med arbetsgivarens verksamhet och som arbetstagaren har tillräckliga kvalifikationer för.¹²⁰

Vad gäller bisysslor enligt kollektivavtalet skall arbetstagaren på begäran anmäla dessa och det är arbetsgivaren som bedömer huruvida en bisyssla är acceptabel eller inte utifrån tre kriterier: 1) om den utgör ett hinder för arbetsuppgifterna, 2) om den anses utgöra konkurrerande verksamhet till arbetsgivaren eller 3) om den påverkar handläggningen av ärenden i sitt arbete.¹²¹ Enligt kollektivavtalet är förtroendeuppdrag inom en ideell organisation inte en bisyssla som följer ovan nämnda bestämmelse.¹²²

4.2.3 Lag

En präst som har prästtjänst omfattas precis som alla andra arbetstagare av allmänna arbetsrättsliga lagstiftningar som Medbestämmandelagen (MBL) och Lagen om anställningsskydd (LAS).¹²³

En präst har enligt lag i Äktenskapsbalken rätt att avstå förrättande av vigsel oavsett anledning.¹²⁴

4.2.4 Uppsägning av tjänst

För att en präst skall kunna sägas upp krävs saklig grund och att omplaceringsmöjligheter först utretts.¹²⁵ Vad som kan anses utgöra saklig grund för uppsägning kan se lite annorlunda ut för präster eftersom de är bundna till de regler som följer Kyrkoordningen och prästlöftet vilka indirekt kan påverka anställningsförhållandena. Som tidigare nämnt skulle bland annat ett fel levnadssätt kunna hota prästens anställning i kyrkan då det utgör ett brott mot Kyrkoordningen. Ett brott mot Kyrkoordningen vid allvarliga situationer kan leda till

¹¹⁸ Svenska kyrkans avtal 13, s.92 (punkt 22). Kollektivavtalet

¹¹⁹ Danelius, Hans. *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis- En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*. 2015. 5:e upplagan. Norstedts Juridik. s.461

¹²⁰ Glavå, Mats. *Arbetsrätt*. 2011. 2:a uppl. Lund. Studentlitteratur AB. s.680

¹²¹ Svenska kyrkans avtal 13. 3 kap 8§ mom.1. Kollektivavtalet

¹²² Svenska kyrkans avtal 13. 3 kap 8§ mom.2. Kollektivavtalet

¹²³ Hinn & Schött, *Kyrklig arbetsrätt, en kommentar*, 1993. C.E. Fritzes AB. (Norstedts juridik.) s.24

¹²⁴ Äktenskapsbalken 4 kap 3§2p

¹²⁵ LAS§7

obehörigförklaring och därmed påverka prästens anställningsförhållande.¹²⁶ När en präst obehörigförklaras att utöva vinningstjänst i kyrkan faller de arbetsrättsliga reglerna i LAS in. Det blir då upp till församlingen att se till vilka möjligheter som finns att omplacera prästen till en annan tjänst som hen har tillräckliga kvalifikationer för inom kyrkan. Finns inga omplaceringsmöjligheter föreligger saklig grund och arbetstagaren kan bli uppsagd från tjänsten som präst. Detta eftersom prästen saknar den behörighet som ligger till grund för anställningen.¹²⁷

¹²⁶ Se avsnittet om Kyrkoordningen 3.2.2

¹²⁷ Se 7§LAS

5. Samvetskonflikt i ämbete och tjänst

5.1 Kvinnoprästfrågan

De senaste 50 åren har Svenska kyrkan förändrat sitt ställningstagande inom flera områden. 1958, efter flera år av debatt, antogs Lag (1958:514) om kvinnas behörighet till prästerlig tjänst, vilken trädde i kraft 1959. Från och med nu skulle även kvinnor få inneha prästämbete och tjänst som präst på samma villkor som män utifrån förtjänst och skicklighet. Med denna lag tillkom även en samvetsklausul för att förhindra inomkyrklig konflikt och splittring.¹²⁸ Denna innebar att en biskop inte skulle behöva prästviga kvinnor om han ansåg att detta skulle gå emot den personliga övertygelsen. Likaså skulle präster inte tvingas tjänstgöra tillsammans med kvinnliga präster om detta gick emot samvetet och övertygelsen. 1982 upphävdes denna lag med tillhörande samvetsklausul för att främja jämställdhet inom kyrkan. Från och med nu skulle biskopar och präster inte längre ha möjlighet att åberopa samvetsklausulen för att vägra, med hänvisning till den personliga övertygelsen, att prästviga eller tjänstgöra med kvinnor.¹²⁹ För att en präst skall vara behörig att vigas till ett uppdrag inom kyrkans vinningstjänst idag krävs att hen förklarar sig beredd på att tjänstgöra med alla andra som är vigda till uppdraget, oavsett kön.¹³⁰

5.2 Vigsselförrättande av samkönade par

Ytterligare ett ställningstagande som gjorts inom Svenska kyrkan är att förändra inställningen till homosexualitet. År 2005 beslutade Kyrkomötet att homosexualitet hädanefter inte skulle fördömas eller skuldbeläggas. Diskriminering av homosexuella skulle motarbetas och det skulle inte längre vara ett alternativ att som tjänstgörande inom kyrkan erbjuda ”botemedel” för en viss sexuell läggning.¹³¹ Fyra år senare, i samband med att Riksdagen beslutade att ändra äktenskapslagstiftningen¹³² till att vara könsneutral,¹³³ beslutade Kyrkomötet att även Kyrkoordningen skulle ändras. Samkönade par skulle hädanefter ha rätt att ingå äktenskap även inom kyrkan.¹³⁴ Inom kyrkan fanns även de som menade att detta inte var förenligt med vad kyrkan står för och att det går emot både bibeln och uppdraget inför Gud. Vissa förespråkade istället alternativet att kyrkan skulle avsäga sig vigselrätten och därmed ta

¹²⁸ <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/kvinnoprästfrågan> Hämtad 4/11-15

¹²⁹ Regeringens proposition 1981/82:93- om män och kvinnor som präster i svenska kyrkan, m.m.

¹³⁰ Kyrkoordningen 25 kap 2§3p, samt Kyrkoordningen 31 kap 2§5p

¹³¹ <https://www.svenskakyrkan.se/omoss/samkonade-aktenskap> Hämtad 1/12-15. Se även Kyrkomötet, Gudstjänstutskottets betänkande 2005:2, *Samlevnadsfrågor* och KsSkr 2005:09.

¹³² Äktenskapsbalken 1987:230

¹³³ KsSkr 2009:06, s.23

¹³⁴ KsSkr 2009:06

avstånd från statens könsneutrala äktenskapslagstiftning. Detta eftersom ett könsneutralt äktenskap inte ansågs förenligt med evangelisk tradition.¹³⁵ Ett sådant beslut hade inneburit att äktenskap ingångna i Svenska kyrkan skulle sakna motsvarande juridiska giltighet som borgligt ingångna.¹³⁶

Sedan uppbrottet mellan staten och Svenska kyrkan finns ingen lagreglerad skyldighet för kyrkans församlingar och präster att stå till förfogande för vigsel i kyrkans ordning.¹³⁷ Däremot har alla medlemmar i Svenska kyrkan rätt till vigsel, enligt Kyrkoordningen, såtillvida det inte finns ”synnerliga skäl” som skulle hindra detta. Detta innebär att Svenska kyrkan har vigselplikt.¹³⁸ Till skillnad från borgerliga vigselförrättare har den enskilda prästen inom ett trossamfund ingen lagstadgad skyldighet att förrätta vigsel och har oavsett anledning rätt att avstå utförandet av denna handling.¹³⁹ Det kan bland annat vara med hänvisning till att förrättande av vigsel mellan ett samkönat par skulle gå emot den enskilde vigselförrättarens samvete och den syn hen har på äktenskapet.¹⁴⁰ En av förutsättningarna som låg till grund för Kyrkomötets beslut att behålla vigselrätten år 2009, och därmed tillåta samkönade äktenskap i kyrkan, var att de präster som ansåg det gå emot den personliga övertygelsen skulle ha rätt att slippa denna uppgift. Någon vigselplikt skulle inte bindas till den enskilde prästen.¹⁴¹

I ett fall från 2015 behandlade domkapitlet frågan om huruvida församlingar får ställa frågan vid ett anställningsförfarande om prästen med glädje kan tänka sig viga både homosexuella och heterosexuella par. Domkapitlet hänvisade till Kyrkomötets skrivelse som låg till grund för beslutet att införa samkönade äktenskap i kyrkan (och som därmed har samma rättsliga status som förarbeten till en lag).¹⁴² I skrivelsen framgår att en präst eller vid prövning av en prästkandidat aldrig får särbehandlas på grund av dennes äktenskapsyn och ingen betydelse skall tillmätas till dennes inställning till samkönade äktenskap.¹⁴³ Vidare gick att utläsa att Svenska kyrkan skall bejaka det faktum att präster och anställda inom kyrkan har olika syn på äktenskapet och att vissa inte anser sig kunna viga alla par med hänvisning till den personliga övertygelsen. Domkapitlet bedömde att den ställda frågan om huruvida prästen ser positivt på

¹³⁵ Se KsSkr 2009:06, bl.a. s.35

¹³⁶ Kyrkostyrelsens skrivelse 2009:06, s.18

¹³⁷ Prop. 2008/09:80, Äktenskapsfrågor. s.22 (taget från mitt pm), Se även SOU 2007:17, s.79

¹³⁸ Kyrkoordningen 23 kap 1a§

¹³⁹ Äktenskapsbalken 4 kap 3§2p. Se även SOU 2007:17, s.79

¹⁴⁰ Prop. 2008/09:80, s.22

¹⁴¹ KsSkr 2009:06, s.19

¹⁴² Domkapitlet. Göteborgs stift. Tillsynsärende, Dnr 43/15/104, (hänvisning. till Kyrkomötets skrivelse 2009:06)

¹⁴³ KsSkr 2009:06, s.19

samkönade äktenskap får ställas, men att svaret inte skall få tillmätas någon betydelse.¹⁴⁴

Som ovan nämnt har de enskilda prästerna inte vigselplikt. Denna skyldighet vilar på Svenska kyrkan. Kyrkoherden har ansvaret att leda verksamheten¹⁴⁵ och är även skyldig att hitta en präst som kan viga alla par som önskas viga, såtillvida att paret i fråga inte saknar behörighet till detta. Finns ingen präst inom församlingen eller pastoratet som är villig att viga följer kyrkoherdens ledningsansvar att hitta en präst utanför det egna pastoratet som kan förrätta vigseln.¹⁴⁶ I Kyrkostyrelsens skrivelse framgår att en liknande ”väjningsrätt” som nu finns inom kyrkan vid vigsel har funnits sedan tidigare gällande vigsel av frånskilda. Ingen präst skulle behöva förrätta vigsel mellan frånskilda om det gick mot prästens samvete. Detta utan att det behövde vara någon formellt inskriven rättighet i Kyrkoordningen. Detta har gått att hantera ändå och inga problem har uppstått i frågan, menar Kyrkostyrelsen. Vidare framgår att det inte heller borde utgöra något större problem vad gäller samkönade par, då vigsel av frånskilda ”... *torde vara betydligt vanligare förekommande än vigsel av samma kön*”.¹⁴⁷ I skrivelsen framgår även att allmänna arbetsrättsliga principer, såsom arbetskyldighet, gäller för präster och för de uppgifter de blivit anvisade om. Dock är det angeläget för kyrkan att bejaka prästernas personliga övertygelse och att det förmodligen ändå inte vore av intresse för paret som skall viga att denna akt utförs av en präst under tvång, argumenterar Kyrkostyrelsen.¹⁴⁸

5.3 Samvetsbetänkligheter vid andra kyrkliga handlingar

Vad gäller exempelvis dop i kyrkan skall detta ledas av behörig präst.¹⁴⁹ Alla medlemmar i Svenska kyrkan har rätt att få sitt barn döpt i kyrkans ordning.¹⁵⁰ Motsvarande väjningsrätt som erbjuds präster vid vigsel finns inte reglerad i lag, vad gäller ledning av dopgudstjänst. Detsamma gäller andra kyrkliga handlingar såsom konfirmation och begravning. Inte heller finns någon i Kyrkoordningen reglerad rätt att avstå medverkan i dessa kyrkliga handlingar. Det måste finnas utrymme för kyrkoherden att utifrån de förutsättningar som råder ges möjlighet att utöva sitt ledarskap och hantera alla de olika personliga övertygelser som rym

¹⁴⁴ Domkapitlet. Göteborgs stift. Tillsynsärende, Dnr 43/15/104, (hänvisning. Till Kyrkomötets skrivelse 2009:06)

¹⁴⁵ Kyrkoordningen 2 kap 9§

¹⁴⁶ Domkapitlet. Göteborgs stift. Tillsynsärende, Dnr 43/15/104- hänvisning till Kyrkomötets skrivelse 2009:6, s.32-33. Se även Svenska kyrkan, <https://www.svenskakyrkan.se/vantor/vigselrytt/vigselskyldighet-for-svenska-kyrkan>, hämtad 2015-12-01

¹⁴⁷ KsSkr 2009:06, s.33

¹⁴⁸ KsSkr 2009:06, s.29- hänvisning i fallet

¹⁴⁹ Kyrkoordningen 19 kap 4§

¹⁵⁰ Kyrkoordningen 19 kap 2§

inom Svenska kyrkans tro, lära och bekännelse.¹⁵¹

5.4 Missionsprovinsen och Frimodig kyrka

År 2003 skapades Missionsprovinsen—ett, enligt de själva, icke-territoriellt stift och en inomkyrklig rörelse som inte regleras i Kyrkoordningen utan bygger på egna stadgar och som har egna präster, biskopar och gudstjänstegenskaper.¹⁵² De anser sig inte höra till Svenska kyrkan som organisation, men verkar under samma andliga gemenskap. Missionsprovinsen engagerar sig för bevarandet av den andliga traditionen inom kyrkan och har en traditionell syn på bibeln och Guds ord.¹⁵³ De driver framförallt den kyrkliga kampen i tre frågor; homosexualitet, kvinnliga präster och abort.¹⁵⁴ Organisationen ställer sig bland annat kritiska till beslutet att inte låta prästvigda personer som inte förklarar sig beredda på att tjänstgöra med kvinnor. Vidare menar de att kyrkan har börjat ”inrikta sig mer på att ge religiös service efter människors önskemål”,¹⁵⁵ vilket Missionsprovinsen inte stödjer.

År 2005 vigdes en kyrkoherde inom Svenska kyrkan till den första missionsbiskopen i Missionsprovinsen.¹⁵⁶ I och med denna vigning skulle nu Missionsprovinsen ha en biskop som i sin tur kunde viga präster till deras organisation. Dåvarande ärkebiskopen K.G Hammar menade att de i och med biskopsvigningen skapat en egen självständig kyrka. Detta då vigning av egna präster och biskopar anses ligga utanför Svenska kyrkans ordning och Kyrkoordningens regleringar, vilket inte ryms inom ramen för kyrkan.¹⁵⁷ Kyrkoherden (det vill säga missionsbiskopen) obehörigförklarades i domkapitlet från sin vigningstjänst, vilket överklagades till Svenska kyrkans överklagandenämnd. Överklagarnämnden gick i domkapitlets linje och hänvisade till att han hade brutit mot löftet att stå fast vid kyrkans lag och ordning. Missionsprovinsen ansågs inte ligga innanför ramen för vad Kyrkoordningen föreskriver om gudstjänst i annan evangelie-luthersk kyrka. Enligt Kyrkoordningen får en präst nämligen leda gudstjänst och andra kyrkliga handlingar i en annan evangelie-luthersk kyrka inom Lutherska världsförbundet, eller annat samfund som Kyrkomötet beslutat att ha

¹⁵¹ Kyrkostyrelsens skrivelse 2009:6, s.34

¹⁵² Svenska kyrkans överklaganämnd Beslut 50-05 (Ärendenummer ÖN 19-2005). Se även Nordbäck, Carola. *10 år med missionsprovinsen- del 1 av 2*. Svensk kyrkotidning 2013/25. s.517

¹⁵³ <http://missionsprovinsen.se/om-oss/svenska-kyrkans-tradition> Hämtad 7/11-15

¹⁵⁴ Nordbäck, Carola. *10 år med missionsprovinsen- del 1 av 2*, s.517

¹⁵⁵ <http://missionsprovinsen.se/om-oss/grundlaggningsdokument?showall=&start=1> Hämtad 7/11-15. Se även <http://www.ne.se.judwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/missionsprovinsen> Hämtad 13/1-16

¹⁵⁶ Svenska kyrkans överklaganämnd Beslut 50-05 (Ärendenummer ÖN 19-2005).

¹⁵⁷

https://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=650325&nd_ukey=e64555a4641c47568ec93c4a39f95a1a&nd_view=view_pressrelease&nd_id=81409 Hämtad 7/11-15. Se även Nordbäck, Carola- *10 år med missionsprovinsen- del 1 av 2*, s.518

samverkan med.¹⁵⁸ Praxis visar på att Svenska kyrkan har tagit avstånd från att Missionsprovinsen skulle vara ett sådant samfund genom obehörigförklaring av flera präster som har djupt engagemang och samröre med dem. Det anses nämligen utgöra ett löftesbrott av så allvarlig art att inga andra alternativ finns än att obehörigförklara dessa präster.¹⁵⁹

Missionsprovinsen är juridiskt sett en ideell förening.¹⁶⁰

Frimodig kyrka är en nomineringsgrupp i Svenska kyrkan vilka har mandat i Kyrkomötet liksom politiska partier har i riksdagen. Även Frimodig kyrka förespråkar en traditionell syn på läran. Inför kyrkovalet 2013 ville de bland annat att Svenska kyrkan skall avsäga sig vigselrätten och återgå till att äktenskapet är en förening mellan man och kvinna,¹⁶¹ men även att ”*befria kyrkan från de politiska partierna*”.¹⁶²

¹⁵⁸ Kyrkoordningen 17 kap 17§

¹⁵⁹ Se bland annat Svenska kyrkans överklaganämnd Beslut 50-05 (Ärendenummer ÖN 19-2005) och Beslut 26-06, (Ärendenummer ÖN26-2006)

¹⁶⁰ <http://missionsprovinsen.se/om-oss/organisation> Hämtad 10/12-15

¹⁶¹ <http://frimodigkyrka.se/wp-content/uploads/2013/02/Infolder-2013-uppslag.pdf> Hämtad 7/11-15

¹⁶² <http://frimodigkyrka.se> Hämtad 9/11-15

6. Analys

6.1 Lojalitet i ämbete och tjänst

Det är inte svårt att förstå den komplexitet som kan uppstå i rollen som präst. Denna roll innebär inte bara plikter i tjänsten gentemot arbetsgivaren, utan ställer även krav på att levnadssättet och anseendet motsvarar de förväntningar som följer rollen som ämbetsbärare. Dessutom följer plikter från vigningslöftet att inför Gud följa kyrkans ordning, stå fast i tron och fullgöra sina uppdrag. Prästens alla skyldigheter regleras alltså inte enbart i anställningsavtalet, utan även i Kyrkoordningen, kollektivavtal, vigningslöften och lag. Samtidigt förändras kyrkan och den lära som skall följas och prästens samvete ställs på prov. Den personliga trosuppfattningen kan hamna i kollision med kyrkans och prästerna tvingas då värdera olika plikter mot varandra. Min generella uppfattning är emellertid att kyrkan försöker få dessa plikter att gå hand i hand så långt som möjligt. Att dess arbetsgivare inte medvetet ställer krav på prästen som arbetstagare som i sin tur skulle innebära samvetskonflikt vad gäller uppbärandet av ämbetet. Att vara lojal i sin anställning bör rimligtvis innebära att lojaliteten upprätthålls även gentemot ämbetet. Dessa skall inte behöva komma i konflikt med varandra. Däremot är åsikterna kring hur ämbetet bäst bärs upp och synen på läran delade.

Som ovan nämnt tycks Svenska kyrkan vara toleranta och förstående till olika syn på bland annat äktenskapet. Det är viktigt att vara en öppen kyrka, både mot anställda och medlemmar. Desto snävare acceptans tycks det vara vad gäller prästers sätt att leva. Jag har stött på betydligt fler fall där präster obehörigförklarats efter att de ansetts skada det anseende en präst bör ha genom sitt levnadssätt. Ett exempel är prästen som att inledde en utomäktenskaplig relation. Privatlivet kan, enligt mig, inte anses vara privat då prästen bör upprätthålla ett visst anseende genom hela sitt sätt att leva.

Att bryta mot prästlöftet utgör inte direkt hot mot anställningen, men däremot mot prästämbetet som i och för sig ligger till grund för anställningen som präst. Det är upp till domkapitlet att avgöra huruvida en fråga angående prästen är ett arbetsrättsligt problem eller något som rör uppbärandet av vigningstjänsten. Är det en ämbetsfråga blir det upp till domkapitlet att bedöma om vilken disciplinär påföljd prästen skall få. Om det skulle röra sig om något så pass allvarligt att hen blir obehörigförklarad faller först därefter de arbetsrättsliga

reglerna in. Då gäller precis som inom alla andra organisationer på arbetsmarknaden att följa reglerna i LAS och se till vilka omplaceringsmöjligheter som finns. Detta innebär att ett brott mot Kyrkoordningen och prästlöftet inte utgör ett direkt hot mot anställningen, men kan indirekt påverka prästens anställningsförhållanden. Saknar man som präst den behörighet som ligger till grund för anställningen och inga andra uppgifter kan erbjudas föreligger saklig grund för uppsägning, med stöd i LAS. Prästen kan även sägas upp utan att bli obehörigförklarad, om domkapitlet anser att det rör sig om ett i grunden arbetsrättsligt problem, såsom arbetsbrist. Det lämnar då öppet för prästen att söka sig till en tjänst inom annan församling. En präst har alltså två roller att bära upp och en slutsats jag drar utifrån detta är att otrohet i ett allvarligt sammanhang indirekt skulle kunna utgöra saklig grund för uppsägning.

Det är mycket som skulle kunna bli problematiskt att lösa men som ännu inte ställts på sin spets vad gäller inblandning av Europakonventionens mänskliga rättigheter.

6.2 Samvetsfrihet och samvetsbetänkligheter

Präster har ingen lagstadgad rätt att utöva sin religion eller trosuppfattning inom kyrkan och praxis visar att de inte kan åberopa Artikel 9 i Europakonventionen i tjänsten så länge det är ett frivilligt ingånget anställningsavtal. Religionsfriheten gäller när prästen frivilligt går *in* och *ut* ur anställning, men inte *i* tjänsten. Utöver detta har prästen dessutom självmant sökt sig till prästerligt ämbete och godkänt det uppdrag som medföljer. Så länge alternativet finns att på eget initiativ avsluta anställningen inskränker det inte på någon rättighet för prästen. Däremot verkar kyrkan ha viss inomkyrklig förståelse till att vissa kyrkliga handlingar skulle kunna gå emot en prästs samvete. Det enda som finns reglerat i lag är dock, som ovan nämnt, rätten att avstå förrättande av vigsel. Resterande kyrkliga handlingar som kan påverka prästers samvete på olika sätt, såsom dop, konfirmation och begravning, är inte reglerad i lag vad gäller rätten att avstå. Jag förmodar därför att det är upp till församlingen att avgöra huruvida en präst får tillåtelse att avstå en uppgift med hänvisning till samvetsbetänkligheter eller inte. Känslan jag har är emellertid att kyrkan, med hänsyn till ämbetet, visar stor respekt för prästers olika samvetsbetänkligheter. Med det sagt tror jag att kyrkan gärna erbjuder rätten att avstå utförandet av en kyrklig handling om den har möjlighet till detta. Om en präst däremot vägrar skulle det arbetsrättsligt sett kunna betraktas som arbetsvägran och ge konsekvenser därefter.

6.2.1 Vigsel av samkönade par

Att en präst har rätt att avstå förrättande av vigsel regleras i Äktenskapsbalken. Kyrkoherden har ansvar för att ordna fram en präst som kan viga de par som vill. Om ingen finns inom den egna församlingen får kyrkoherden se till vilka möjligheter som finns att hitta en präst i annan församling, inom eller utanför pastoratet, som är beredd på att viga. Faktum är att så länge vigningsplikten vilar på kyrkan och församlingarna och inte på den enskilda vigselförrättaren kan inte heller några krav ställas på att prästen skall viga då det anses behövas. Möjligheten att slippa viga med hänvisning till prästens personliga övertygelse har funnits länge, utan att det varit någon formellt inskriven rättighet i varken lag eller Kyrkoordningen. I brist på praxis i ämnet drar jag slutsatsen att detta i praktiken inte tycks ha utgjort något större problem trots allt. Kanske är detta för att så pass många präster inom kyrkan idag ser positivt på uppgiften att viga alla, oavsett kön eller omständigheter, och att en situation skulle uppstå där ingen präst överhuvudtaget är villig att viga är ovanligt. Skulle situationen uppstå är det förmodligen vanligare i mindre församlingar med färre präster, vilket skulle bredda kyrkoherdens ansvarsområde vad gäller att hitta någon annan vigselförrättare.

Jag tror att en anledning till att kyrkan accepterar väjningsrätten för präster vid vigsel är för att motverka splittring. Ett av kraven som följde kyrkans beslut att behålla vigselrätten år 2009 och därmed tillåta samkönade äktenskap var att de präster som ansåg det gå emot samvetet skulle få slippa. Skulle denna väjningsrätt tas bort idag skulle det förmodligen anses gå emot den överenskommelse som gjordes 2009 inför beslutet och därmed skapa motstånd. Å andra sidan utvecklas kyrkan hela tiden efter det samhälle de verkar i och att väjningsrätten skulle försvinna i framtiden är för mig inte otänkbart.

6.2.2 Kvinnoprästfrågan

När kvinnor för första gången fick lov att bli präster inom kyrkan 1959 infördes även en samvetsklausul. Denna klausul innebar att de präster som ansåg det gå emot samvetet att arbeta med eller viga kvinnliga präster skulle få slippa detta. Denna klausul togs bort för att främja jämställdheten inom kyrkan. Idag ställs det dessutom krav på prästerna att respektera det faktum att även kvinnor kan bli präster inom Svenska kyrkan. Den som motsätter sig detta anses inte vara lämplig att vigas till varken präst eller biskop. Faktum kvarstår dock att det finns konservativa präster som fortfarande har en traditionell trosuppfattning som inte är förenlig med kvinnliga präster. Själva inställningen och åsikten tycks inte Svenska kyrkan ge några disciplinära påföljder för. Det är däremot ofrånkomligt att en vägran att arbeta med

kvinnor skulle utgöra diskriminering och gå emot det kyrkan står för. Kyrkan har tagit ställning i denna fråga för länge sen och samvetsklausulen är ett minne blott. Att handla utifrån denna traditionella trosuppfattning skulle kunna anses störa Svenska kyrkans ordning, som präster vid vigning lovar att följa. Det skulle också ses som illojalt handlande och därmed innebära obehörigförklaring- precis som för de som anslutit sig till och engagerat sig i Missionsprovinsen.

6.2.3 Slutsatser samvetsbetänkligheter

Jag tror personligen att Svenska kyrkan vill skapa så lite konflikt och splittring som möjligt när det handlar om samvetsbetänkligheter. Frågan är däremot hur länge lagen om väjningsrätt kommer bestå i Äktenskapsbalken. Det är för mig inte otänkbart att Svenska kyrkan i slutändan vill ha en så enhetlig inställning till de kyrkliga handlingar som erbjuds som möjligt. Att ändra sin syn på homosexualitet kan betraktas som nödvändigt. Åtminstone att vara öppensinnad när det kommer till råd och vägledning vid själavårdssamtal. Däremot har präster med stöd i lag rätt att avstå vigsel, oavsett anledning. Kan denna lag tänkas vara hotad i framtiden och möta samma förändring som samvetsklausulen vid arbete med kvinnliga präster för att främja jämställdhet inom kyrkan, oavsett sexuell läggning eller kön? Eller kommer snarare antalet präster som motsätter sig vigsel av samkönade par minska, vilket skulle innebära att väjningsrätten inte kommer behöva röras för att få en så enhetlig inställning som möjligt till förrättande av vigsel?

Känslan jag har är att präster och andra inom kyrkan inte använder sig av begreppet ”samvetsfrihet” i den bemärkelsen som följer Europakonventionen. Det tycks vara vanligare att åberopa yttrandefriheten när det kommer till att hävda sin rätt till åsikter som kanske skiljer sig från majoriteten inom kyrkan.

Å ena sidan tycks kyrkan rymma ett brett spektrum av åsikter och trosuppfattningar. Dock i första hand när det ryms inom ramen för läran, tron och bekännelsen, vad jag förstår det som. Vidare tycks kyrkan framförallt ha förståelse för de präster som står fast vid den syn på läran som var aktuell när denne prästvigdes. Å andra sidan har detta kommit att stramas åt i vissa frågor. Att förklara sig beredd att tjänstgöra med kvinnor och alla andra med vigningstjänst inom kyrkan är till exempel ett krav för att få prästämbete idag. Att stå för hårt fast vid de gamla åsikterna i Svenska kyrkan och dessutom handla därefter är att frångå Svenska kyrkans

ordning, visar praxis. Denna åtstramning har kommit att skapa viss splittring i kyrkan, vilket jag diskuterar nedan.

6.3 Gränsen för illojalt handlande, att inte hålla med Svenska kyrkan

För att Svenska kyrkan skall kunna behålla den ställning de har i samhället är det för mig självklart att kyrkan anpassar sig till sin omgivning. Sedan splittringen mellan kyrkan och staten har antalet medlemmar minskat, bland annat med hänvisning till att de inte sympatiserar med Svenska kyrkans innehåll. Men fortfarande tillhör nästan 70 procent av Sveriges befolkning kyrkan och jag har därför förståelse för många av de ställningstaganden kyrkan gör för att anpassa sig till sina medlemmar och det samhälle de verkar i. Samtidigt förstår jag att det i och för sig kan skapa inomkyrklig oro hos de präster som vigdes i en tid då kyrkan stod för annat vad gäller människan och samhället. Det är ofrånkomligt att åsikterna om Svenska kyrkans ställningstaganden går åt olika håll. Svenska kyrkan är en öppen folkkyrka. Jag tror det är viktigt att i och med det både vara öppen för sina medlemmars åsikter och för de anställdas inom kyrkan. Å andra sidan tror jag att det är viktigt att de anställda i sin tur är öppna för förnyelse och de ställningstaganden kyrkan gör för att tillsammans skapa så lite splittring som möjligt.

Mycket har förändrats på kort tid. Från att för första gången gå ut med att homosexualitet inte skall fördömas eller ”botas”, till att inom fyra år även välkomna samkönade par att ingå äktenskap i kyrkans ordning. Samtidigt har jag, som tidigare nämnt, känslan av att Svenska kyrkan har en stark förståelse till att det finns präster som vigts i en annan tid då kyrkans lära bestod av andra ställningstaganden än den gör idag. Att inte alla präster sympatiserar med alla teologiska frågor som ryms inom kyrkan. Vad som tycks bli avgörande är hur prästen handlar och uttrycker sig i frågorna. Att uttrycka sig på fel sätt kan ge konsekvenser inom kyrkan och anses gå emot kyrkans ordning, vilket präster lovar genom vigningslöftet att inte göra. Jag tror inte att en präst kan sägas upp direkt med anledning av att hen har en annan teologisk uppfattning, så länge denna ryms inom ramen för Svenska kyrkans tro, lära och bekännelse. Däremot indirekt beroende på hur dessa åsikter uttrycks och hur prästen handlar, vilket även inomkyrklig praxis visar.

Som arbetstagare får man inte vara illojal i sitt handlande i tjänsten, vilket indirekt betyder att hen inte får vara illojal i sitt ämbete och vice versa. Det finns såklart en gräns för vad som får sägas av en arbetstagare med hänvisning till yttrandefriheten. Som kyrkan uttryckt är det

självlklart att det står prästerna fritt att vara öppna med sina åsikter och kritisera det de inte sympatiserar med. Det får emellertid inte nå en gräns som innebär att det anses skada kyrkan eller dess anställda. Jag tänker då framförallt på fallet med prästen och på det sätt han jämförde tillsättandet av ärkebiskopen med nazityskland. Precis som inom andra organisationer på arbetsmarknaden ställs vissa krav på lojalitet i tjänsten. Inom kyrkan är denna främst kopplad till vad prästen lovar i vigningslöftet och till ordningen i kyrkan. I detta fall ansågs prästen kränka en medarbetare på ett sätt som utgör brott mot vigningslöftet och kyrkans ordning. Att handla illojalt kan alltså anses utgöra ett brott mot detta löfte och ge konsekvenser därefter beroende på hur allvarligt det bedöms vara.

Det finns även en gräns för hur konservativt inställd till läran en anställd inom kyrkan får vara. Exempel på detta är ämbetsbärare som valt att engagera sig i Missionsprovinsen, vars åsikter och handlande ansågs ligga allt för långt från vad Svenska kyrkan står för idag. Att handla utanför kyrkans ordning vad bland annat gäller utförandet av vigningshandlingar är heller inte acceptabelt för någon som skall vara ämbetsbärare i kyrkan. Detta är ett exempel på att en präst inte får ha hur skild teologisk uppfattning som helst och samtidigt handla därefter.

Både Missionsprovinsen och Frimodig kyrka förespråkar en traditionell syn på bibeln och framför allt vad gäller äktenskapet. Till skillnad från Missionsprovinsen är Frimodig kyrka dock en nomineringsgrupp i Svenska kyrkan. En annan skillnad är, vad jag förstått det som, även att Frimodig kyrka inte är lika extrema i sina åsikter som Missionsprovinsen och handlar inte heller utanför Svenska kyrkans ordning. Gränsen tycks alltså även här dras utifrån hur åsikterna uttrycks och hur man handlar efter dem. Frimodig kyrka har dessutom mandat i Kyrkomötet.

Min första tanke var att engagemang i Missionsprovinsen rent arbetsrättsligt skulle kunna ses som en bisyssla som inte skulle vara godkänd enligt vad kollektivavtalet föreskriver. Men eftersom Missionsprovinsen är en ideell förening faller förtroendeuppdrag inom denna inte in under kollektivavtalets föreskrifter.

Att verka i en kyrka som inte anses ligga inom Kyrkoordningens regleringar kan därmed utgöra hot mot ämbetet. Som tidigare nämnt i uppsatsen får ett kyrkligt samfund ställa krav i anställningsavtalet på att den anställde inte verkar för en annan religion. Huruvida Svenska

kyrkan har detta i sina anställningsavtal vet jag inte. Skulle så vara fallet kan engagemang i annan religion innebära direkt brott mot anställningsavtalet och bli ett arbetsrättsligt fall och direkt hot även mot tjänsten. Däremot vet jag inte om begreppet ”verka för annan religion” även kan innefatta ”verka för annan kyrka inom samma religion”. I så fall skulle det innebära att engagemang i Missionsprovinsen både skulle kunna bedömas vara brott mot Kyrkoordningen och därmed hot mot ämbetet, men också brott anställningsavtalet och därmed utgöra hot mot anställningen. Eftersom jag inte vet mer om innehållet i anställningsavtalet kan jag inte yttra mig vidare om det. Det verkar ändå inte spela någon roll eftersom en obehörigförklaring av ämbetet indirekt utgör hot mot anställningsförhållandena.

Vidare funderar jag över varför en präst som inte längre sympatiserar med vad Svenska kyrkan står för inte byter samfund till något som stämmer överens med dennes värderingar på ett högre plan och helt enkelt accepterar att kyrkan inte är det den en gång var. Det kanske är lättare sagt än gjort.

7. Sammanfattning och slutsatser

Den slutsats jag drar är att Svenska kyrkan är en öppen kyrka med tolerans och förståelse för andra åsikter och ställningstaganden än de kyrkan själv står för idag. Gränsen går när åsikterna uttrycks på ett sätt som kan anses skada kyrkan eller dess anställda. Detta både genom arbetsrättsliga regler och inomkyrkliga. Att handla utanför Svenska kyrkans ordning tolereras inte heller och kan dessutom innebära löftesbrott. Den enda uppgift en präst har lagreglerad rätt att avstå från är vigsel. Vare sig det är med hänvisning till samvetet eller inte. Alla andra kyrkliga handlingar är prästen skyldig att utföra och underkasta sig med hänvisning till arbetsrättsliga regler och då framförallt arbetskyldigheten. Däremot tycks Svenska kyrkan vilja skapa så lite oro som möjligt vad gäller utförande av kyrkliga handlingar som går emot prästens samvete. Finns möjlighet att erbjuda väjningsrätt för en präst vid vissa situationer så tror jag de föredrar det. Detta med undantag för tjänstgöring med kvinnliga präster som är en direkt inomkyrklig skyldighet.

Är det fråga om uppsägning av en präst eller annan situation som kan förändra prästens anställningsförhållande bedömer domkapitlet om det är en arbetsrättslig fråga eller om det rör utförandet av vigningstjänsten. Handlar uppsägningen om en arbetsrättslig fråga, såsom arbetsbrist, blir det arbetsgivaren som hanterar ärendet utifrån vad som följer lag, kollektivavtal och anställningsavtal. Är det däremot fråga om utförandet av vigningstjänsten, exempelvis om en präst brutit mot det anseende en präst bör ha, är det domkapitlet som skall bedöma huruvida någon disciplinär påföljd skall ges eller om det ligger innanför ramen för Kyrkoordningen och vigningslöftet. Det är alltså inte arbetsgivaren som bedömer om prästen brutit mot löftet att följa kyrkans ordning och stå fast i kyrkans tro, lära och bekännelse. Det ligger utanför arbetsgivarens ansvarsområde och vilar istället på domkapitlet. Om domkapitlet bedömer att prästen skall obehörigförklaras faller därefter de arbetsrättsliga reglerna in. Obehörigförklaringen kan ligga till grund för en uppsägning då prästen inte längre kan utföra de uppgifter hen anställdes för. Detta dock först efter att alla omplaceringsmöjligheter utretts i enlighet med 7§LAS.

Mycket inom kyrkan handlar om prästens uppdrag som ämbetsbärare och Kyrkoordningen har en stor betydelse för prästens uppdrag som både ämbetsbärare och för tjänsten. Det är sällan tjänsten och uppdraget i ämbetet kommer i konflikt med varandra. Oftast tycks det vara

konflikt inom ämbetet och tolkningen av vigningslöftet, samt relationen till Svenska kyrkans ställningstaganden.

Utifrån dessa slutsatser besvarar jag mina frågeställningar på följande sätt:

1. På vilket sätt kan en prästs samvetsbetänkligheter inskränka på arbetskyldigheten inom Svenska kyrkan?

Samvetsbetänkligheter kan inte inskränka på arbetskyldigheten så länge uppgifterna följer anställningsavtalet. Normalt ses vigsel som en uppgift som följer anställningsavtalet. Denna inskränks emellertid av lagen om prästens rätt att slippa förrätta vigsel mot sin vilja, oavsett om det har med samvetet att göra eller ej. Alla andra kyrkliga handlingar som följer anställningsavtalet är prästen skyldig att utföra om kyrkoherden eller annan med befogenhet kräver det. Däremot tycks kyrkan visa förståelse till att vissa uppgifter kan gå emot prästens samvete men tillåter detta endast om berörd församling anser att det är möjligt. Ofrånkomligt är att förklara sig villig att tjänstgöra med alla med vigningstjänst i kyrkan, oavsett kön.

2. Vilket utrymme har en präst att i kontroversiella frågor ifrågasätta och frångå de riktlinjer Svenska kyrkan fastställt?

Gränsen för hur mycket en präst åsikter får skilja sig från Svenska kyrkans går vid hur de uttrycks och på vilket sätt prästen handlar efter dem. Svenska kyrkan tycks vara öppen med att alla får ha egna åsikter och egen syn på trosuppfattningen och även ha förståelse för att utförandet av vissa kyrkliga handlingar kan anses gå emot prästens samvete. Domkapitlets praxis visar att det står prästerna fritt att väcka debatt och reflektera kring tron och läran inom kyrkan. Däremot måste det finnas en gräns för att kunna upprätthålla respekt för kyrkans ordning. Praxis visar även på att en präst inte får handla på ett sätt som kan anses skada kyrkan eller dess anställda. Det tycks röra sig om en enskild bedömning utifrån varje fall, men att gå emot Kyrkoordningen är inte tillåtet. Detta innebär dessutom förbud mot att bryta sitt vigningslöfte och att genom sitt levnadssätt skada det anseende en präst bör ha. Att engagera sig i en kyrka eller organisation som Svenska kyrkan inte har uttalad samverkan med är inte heller angeläget. En präst som handlar efter alltför konservativa ställningstaganden kan anses vara illojal eller bryta mot Kyrkoordningen, exempelvis som de präster som anslutit sig till Missionsprovinsen.

Utöver detta har prästen även en plikt att vara lojal mot sin arbetsgivare. Denna plikt regleras

i lag, kollektivavtal och anställningsavtalet. En präst som åberopar yttrandefriheten måste också vara beredd på att denna kan inskränkas i en anställning. Likaså rätten till samvetsfrihet och religionsfrihet. En arbetstagare får inte skada sin arbetsgivare. Att vägra utföra vissa uppgifter med hänvisning till att det går emot samvetet kan arbetsrättsligt ses som arbetsvägran och ge konsekvenser där efter.

Problemet kan då uppstå om prästen personligen anser att uppdraget gentemot arbetsgivaren inte är förenligt med det uppdrag som följer prästämbetet. Exempelvis då en uppgift går emot vad hen anser sig lovat vid prästvigningen och den personliga övertygelse kopplad till uppdraget som ämbetsbärande. Ett löfte som avlades då Svenska kyrkan såg annorlunda ut vad gäller läran och tolkningen av skrifterna. Däremot tycks inte sådana situationer uppkomma särskilt ofta, kanske på grund av att de flesta präster idag verkar ställa sig positivt till att stå till förfogande i alla kyrkliga handlingar oavsett vad det innebär. Min gissning är att präster som har svårigheter att utföra alla uppgifter och som skulle kunna utgöra ett problem inte sällan omplaceras till församlingar där de har större utrymme till detta.

8. Källförteckning

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1981/82:93- *om män och kvinnor som präster i Svenska kyrkan, m.m.*

Prop. 1993/94:117- *Inkorporering av Europakonventionen och andra fri- och rättighetsfrågor*

Prop.1997/98:116- *Staten och trossamfunden bestämmelser om Svenska kyrkan och andra trossamfund*

Prop. 2008/09:80- *Äktenskapsfrågor*

Statens offentliga utredningar

SOU 1975/76:209- *Om ändring i regeringsformen*

SOU 1997:44- *Till Statsrådet och chefen för Kulturdepartementet*

SOU 2007:17- *Äktenskap för par med samma kön- Vigsselfrågor*

Inomkyrkligt

Biskopsbrev

Kan hämtas på <https://www.svenskakyrkan.se/biskopsmotet>

Biskopsmötets biskopsbrev (1990): *Biskop, präst och diakon i Svenska kyrkan* (Hämtad 23/11-15)

Biskopsmötets biskopsbrev (2014): *Kallad till diakon och präst i Svenska kyrkan*

Inomkyrkliga regler

Kyrkoordningen, 2016-01-01

Pdf hämtad på <https://www.svenskakyrkan.se/kyrkoordningen>

(Hämtad 16/1-16)

Kyrkomötets Beslut

2009§090- *Vigsel och äktenskap*. 22/10-09

Kyrkomötet, Gudstjänstutskottets betänkande

G 2005:2- *Samlevnadsfrågor*

Kyrkostyrelsens skrivelser

KsSkr 2005:09- *Samlevnadsfrågor*. Visby. Kyrkomötet 2005

KsSkr 2009:06- *Vigsel och äktenskap*. Uppsala. Kyrkomötet 2009

Svenska kyrkans utredningar

1998:6- *Personal, tillsyn, överklagande*. Svenska kyrkans framtida organisation

Rättsfallsförteckning

Arbetsdomstolen

AD 2003 nr 18

Europakommissionen

Kommissionen mål 7374/76, konventionen 1/X mot Danmark. Beslut 8 mars 1976.

Inomkyrklig praxis

Domkapitlet

Göteborgs stift

Tillsynsärende Dnr 43/15/104. Sammanträdesdatum 2015-04-08

Lunds stift

Dnr 383-804/12. Beslut meddelat i Lund 12 juni 2013.

Växjö stift

Dnr 13-974-345

Dnr 13-976-345

Svenska kyrkans överklagandenämnd

Går att hämta på:

<https://internwww.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=755737%20>

Beslut 02-01. Ärendenummer ÖN28-2000. Meddelat 2001-01-10

Beslut 50-05. Ärendenummer ÖN 19-2005. Meddelat 2005-11-25
Beslut 24-06. Ärendenummer ÖN10-2006. Meddelat 2006-09-01
Beslut 34/2014. Ärendenummer ÖN2014/33. Meddelat 2014-11-26
Beslut 06-2015. Ärendenummer ÖN2015/1. Meddelat 2015-04-16

Litteratur

Danelius, Hans (2015): *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis- En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*. 5:e uppl. Visby, Norstedts Juridik.

Ekström, Sören (1986): *Svenska kyrkan- organisation och verksamhet*. Älvsjö, Verbum.

Fahlbeck, Reinhold (2011): *Bed och arbeta*. Malmö, Liber AB.

Glavå, Mats (2011): *Arbetsrätt*. 2:a uppl. Lund, Studentlitteratur AB.

Hinn, Eskil & Schött, Robert (1993): *Kyrklig arbetsrätt: En kommentar*. Stockholm, Norstedts juridik (i samarbete med Nämnden för utgivande av förvaltningsrättsliga publikationer: Fritze)

Lehrberg, Bert (2006): *Praktisk juridisk metod*. 5:e uppl. Uppsala, I.B.A Institutet för Bank- och Affärsjuridik AB.

Mulder, Bernard Johann (2004): *Anställning vid verksamhetsövergång*. Lund, Juristförlaget i Lund.

Samuelsson, Joel & Melander, Jan (2003): *Tolkning och tillämpning*. 2:a uppl. Uppsala, Iustus förlag.

Sandgren, Claes (2007): *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*. 2:a uppl. Stockholm, Norstedts juridik

Wåhlin, Ylva (2009): *Handbok i arbetsrätt för Svenska kyrkan*. 2:a uppl. Stockholm, Verbum förlag

Internetkällor

Frimodig kyrka

Hemsida

<http://frimodigkyrka.se>

(Hämtad 9/11-15)

Missionsprovinsen

Grundläggningsdokument- Aktuell bakgrund. Missionsprovinsen. 7/10-06

<http://missionsprovinsen.se/om-oss/grundlaggningsdokument?showall=&start=1>

(Hämtad 7/11-15)

Organisation. Missionsprovinsen. 7/2-10

<http://missionsprovinsen.se/om-oss/organisation>

(Hämtad 10/12-15)

I Svenska kyrkans andliga tradition. Missionsprovinsen. 20/5-15

<http://missionsprovinsen.se/om-oss/svenska-kyrkans-tradition>

(Hämtad 7/11-15)

Nationalencyklopedin

Ahrén, Per-Olov & Samuelsson, Gunnar. *Svenska kyrkan.*

<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/svenska-kyrkan>

(Hämtad 4/11-15)

Andrén, Carl-Gustav & Samuelsson, Gunnar. *Domkapitel.*

<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/domkapitel>

(Hämtad 5/11-15)

Andrén, Carl-Gustav, Samuelsson, Gunnar & Brohed, Ingmar. *Kyrkomötet.*

<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/kyrkomötet>

(Hämtad 5/11-15)

Beskow, Per. *Missionsprovinsen*

<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/missionsprovinsen>

(Hämtad 13/1-16)

Eriksson, Anne-Louise & Person, Per Erik. NE-redaktionen (uppdatering).

Kvinnoprästfrågan.

<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/kvinnoprästfrågan>

(Hämtad 5/11-15)

Samuelsson, Gunnar. *Kyrkoordning.*

<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/kyrkoordning>

(Hämtad 4/11-15)

Svenska kyrkan

Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation. *Avtal.*

<https://www.svenskakyrkan.se/arbetsgivare/avtal>

(Hämtad 27/11-15)

Biskopsmötet

<https://www.svenskakyrkan.se/biskopsmotet>

(Hämtad 24/11-15)

Svenska kyrkan i siffror

<https://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=645562>

(Hämtad 14/12-15)

Pressmeddelande. Nej till samtal med Missionsprovinsen. 21/10-03

https://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=650325&nd_ukey=e64555a4641c47568ec93c4a39f95a1a&nd_view=view_pressrelease&nd_id=81409

(Hämtad 7/11-15)

Domkapitlets ledamöter 2014-2017

<https://www.svenskakyrkan.se/lundsstift/domkapitlet-2014-2017>

(Hämtad 5/11-15)

Kärlek och homosexualitet i Svenska kyrkan. Filmklipp.

<https://www.svenskakyrkan.se/mariamagdalena/karlek-och-homosexualitet-i-svenska-kyrkan>

(Hämtad 5/11-15)

Samkönade äktenskap

<https://www.svenskakyrkan.se/omoss/samkonade-aktenskap>

(Hämtad 5/11-15)

Så styrs Svenska kyrkan

<https://www.svenskakyrkan.se/organisation>

(Hämtad 5/11-15)

Publikationer

<https://www.svenskakyrkan.se/publikationer>

(Hämtad 14/12-15)

Vanliga frågor om domkapitlet. Stockholm stift.

<https://www.svenskakyrkan.se/stockholmsstift/vanliga-fragor-om-domkapitlet>

(Hämtad 10/12-15)

Vigslerätt/vigselskyldighet för Svenska kyrkan. Vantörs församling.

<https://www.svenskakyrkan.se/vantor/vigsleratt/vigselskyldighet-for-svenska-kyrkan>

(Hämtad 2015-12-01)

Övriga källor

Folder Frimodig kyrka inför kyrkovalet 2013

”Inträden i och utträden ur Svenska kyrkan år 1970-2014”. Statistik att ladda ner. Finns att hämta på <https://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=645562>, *Svenska kyrkan i siffror*.

(Hämtad 14/11-15)

Kollektivavtal

Svenska kyrkans avtal 13

Går att hämta från: <https://www.svenskakyrkan.se/arbetsgivare/avtal>

Publikationer

Ekström, Sören (2014): *Svenska kyrkan- historia, identitet, verksamhet och organisation*. 8:e uppl.

Publicerad på <https://www.svenskakyrkan.se/publikationer>

Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation (2014): *Verksamhetsberättelse och årsredovisning*

Saarm, Monika, *Rättsutredning om vigselbehörighet*, 2011, Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation, Stockholm

Tidningsartikel

Nordbäck, Carola (2013). *10 år med missionsprovinsen- del 1 av 2*. Svensk kyrkotidning 2013/25